

SKARBY UNESCO

1007 OBIEKTÓW DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO ŚWIATA

CUDA NATURY, KULTURY I SZTUKI

Skarby UNESCO

SPIS TREŚCI

EUROPA **5**

AZJA **191**

AMERYKA PÓŁNOCNA
I ŚRODKOWA **325**

AMERYKA POŁUDNIOWA **375**

AUSTRALIA **409**

AFRYKA **423**

WSTĘP

Idea opracowania listy najcenniejszych na świecie obiektów przyrodniczych i kulturowych narodziła się na początku lat siedemdziesiątych XX w. Podstawę działań w tym zakresie stanowi konwencja UNESCO dotycząca Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego, której tekst został przyjęty na XVII sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 1972 r. w Paryżu. Pięć lat później odbyła się pierwsza sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa, który rozpoczął tworzenie Listy Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego. W 1978 r. w Waszyngtonie dokonano wpisu pierwszych dwunastu obiektów, wśród których znalazły się aż dwa miejsca z naszego kraju – zespół staromiejski Krakowa i Kopalnia Soli w Wieliczce.

Miejsca wpisane na listę muszą spełniać przynajmniej jedno z kilku ściśle określonych kryteriów. Jeśli chodzi o obiekty kulturowe, powinny one:

- I. stanowić wybitne dzieło twórczego geniuszu człowieka; lub
- II. ukazywać znaczącą wymianę wartości, zachodzącą w danym okresie lub na danym obszarze kulturowym świata w dziedzinie rozwoju architektury lub techniki, sztuk monumentalnych, urbanistyki lub projektowania krajobrazu; lub
- III. nieść unikalne lub co najmniej wyjątkowe świadectwo tradycji kulturowej lub cywilizacji wciąż żywej bądź już nieistniejącej; lub
- IV. być wybitnym przykładem typu budowli, zespołu architektonicznego, zespołu obiektów techniki lub krajobrazu, który ilustruje znaczący(e) etap(y) w historii ludzkości; lub
- V. być wybitnym przykładem tradycyjnego osadnictwa, tradycyjnego sposobu użytkowania lądu lub morza, reprezentatywnego dla danej kultury (kultur); lub obrazującym interakcję człowieka ze środowiskiem, szczególnie jeżeli [dane dobro] stało się podatne na zagrożenia wskutek nieodwracalnych zmian; lub
- VI. być powiązane w sposób bezpośredni lub materialny z wydarzeniami lub żywymi tradycjami, ideami, wierzeniami, dziełami ar-

tystycznymi lub literackimi o wyjątkowym uniwersalnym znaczeniu (to ostatnie stosuje się na ogół łącznie z innymi kryteriami).

Na Liście Światowego Dziedzictwa umieszczane są także całe miasta: zarówno niezamieszka-
ne (na przykład meksykańskie Palenque i Teotihuacán), jak i zabytkowe (na przykład Trogir w Chorwacji czy Lubeka w Niemczech), a nawet XX-wieczne (takie jak izraelski Tel Awiw). Zasadniczo na liście mogą się znaleźć wyłącznie obiekty autentyczne, choć w wyjątkowych przypadkach dopuszcza się rekonstrukcje (przykładem może być warszawska Starówka).

Osobne kryteria odnoszą się do obiektów przyrodniczych, wśród których mogą znaleźć się pomniki przyrody, formacje geologiczne, siedliska zagrożonych gatunków roślin i zwierząt oraz szczególnie cenne dla nauki lub wyróżniające się urodą krajobrazu obszary naturalne. Powinny one:

- VII. obejmować najbardziej niezwykłe zjawiska przyrodnicze lub obszary o wyjątkowym naturalnym pięknie i znaczeniu estetycznym; lub
- VIII. stanowić wyjątkowe przykłady reprezentatywne dla głównych etapów historii Ziemi, włączając świadectwa rozwijającego się na niej życia; trwających procesów geologicznych istotnych w tworzeniu rzeźby terenu bądź form geomorfologicznych lub fizjograficznych o dużym znaczeniu; lub
- IX. stanowić wyjątkowe przykłady reprezentatywne dla trwających procesów ekologicznych i biologicznych istotnych w ewolucji i rozwoju ekosystemów oraz zespołów zwierzęcych i roślinnych lądowych, słodkowodnych, nadbrzeżnych i morskich; lub
- X. obejmować siedliska naturalne najbardziej reprezentatywne i najważniejsze dla ochrony in situ różnorodności biologicznej, włączając te, w których występują zagrożone gatunki o wyjątkowej uniwersalnej wartości z punktu widzenia nauki lub ochrony przyrody.

EUROPA

ALBANIA

■ Berat i Gjirokastra

Południe Albanii, 250 km na południe od Tirany.

K III, IV, 2005, 2008

Położone w środkowej części Albanii miasta Berat i Gjirokastra (Džirokastra) zaliczane są do unikatowych przykładów architektury okresu osmańskiego. W Beracie, w którym przez wieki współistniały obok siebie różne religie i narodowości, zachował się zamek (Kala) z XIII w., choć pierwszy obiekt w tym miejscu został wzniesiony już w IV stuleciu. Do naszych czasów przetrwało

także kilka średniowiecznych kościołów bizantyjskich z cennymi ikonami i malowidłami ściennymi. W Gjirokastrze na szczególną uwagę zasługują rzadko spotykane dwukondygnacyjne domy z XVII w. z dachami wykończonymi szarymi dachówkami, bazar, XVIII-wieczny meczet i dwa kościoły z tego samego okresu.

ALBANIA

■ Butrint

Południowa Albania, przy granicy z Grecją.

K III, 1992, 1999, 2007

Otoczony bujną roślinnością Butrinti, położony w wysokich górach na wschodnich rubieżach kraju, to ważna pamiątka starożytnego dziedzictwa kulturowego Albanii. Miasto zostało założone jako grecka kolonia, następnie było rzymskim ośrodkiem i siedzibą biskupstwa – do naszych czasów przetrwały pozostałości wszystkich okresów jego historii. Butrint wyrósł jako przystanek na ważnych szlakach handlowych,

a w okresie rozkwitu, który przypadł na IV stulecie p.n.e., był ważnym centrum morskim i handlowym świata starożytnego. Świadczą o tym potężne fortyfikacje, akropol i amfiteatr na półtora tysiąca widzów. Podczas prac wykopaliskowych odnaleziono liczne naczynia i rzeźby, m.in. tzw. Boginię z Butrintu, uosabiającą ideał kobiecego piękna tamtego okresu.

ANDORA

■ Dolina Madriu-Perafita-Claror

Południowa Andora, Pireneje.

K V, 2004, 2006

Dolina lodowcowa Madriu-Perafita-Claror w Pirenejach to jedyny obiekt na Liście Unesco leżący w granicach Andory. Malowniczy górski krajobraz regionu urozmaicają urwiste klify i wielkie otwarte przestrzenie

pastwisk. Wśród zabytków architektury wyróżniają się pofabryczne budynki (pozostałości po dawnej eksploatacji różnorodnych bogactw mineralnych), kamienne wioski, polne drogi wyłożone kamieniami

oraz pola terasowe. Na przykładzie zmian zachodzących w krajobrazie regionu można prześledzić rozwój wysokogórskiej kultury i cywilizacji.

AUSTRIA

■ Historyczne centrum Grazu i zamek Eggenberg

Południowo-wschodnia Austria, nad rzeką Mura, 155 km od Wiednia.

K II, IV, 1999, 2010

Graz – stolica Styrii położona u podnóża Alp Styryjskich, jest drugim po Wiedniu największym miastem w Austrii. Jej nazwa pochodzi od słowiańskiego słowa *Gradec*, oznaczającego małą twierdzę. Rozkwit ośrodka przypadł na czasy panowania Habsburgów. Stare Miasto łączy harmonijnie następujące po sobie style architektoniczne – od gotyku aż po czasy współczesne. Wśród najcenniejszych zabytków należy wyróżnić późnogotycką Katedrę św. Idzie-

go z barokowymi dekoracjami i pięknymi witrażami, mauzoleum cesarza Ferdynanda II (pocz. XVII w.), renesansowy Landhaus (XVI w.) oraz arsenał (XVII w.) z historyczną kolekcją broni. Na Górze Zamkowej znajdują się ruiny zamku z dwiema zachowanymi wieżami.

Zamek Eggenberg jest najstojniejszą pałacem barokowym w Styrii, a jego architektura ilustruje zmiany zachodzące w Kulturze Kraju na przestrzeni wieków.

AUSTRIA

■ Krajobraz kulturalny Hallstatt-Dachstein/Salzkammergut

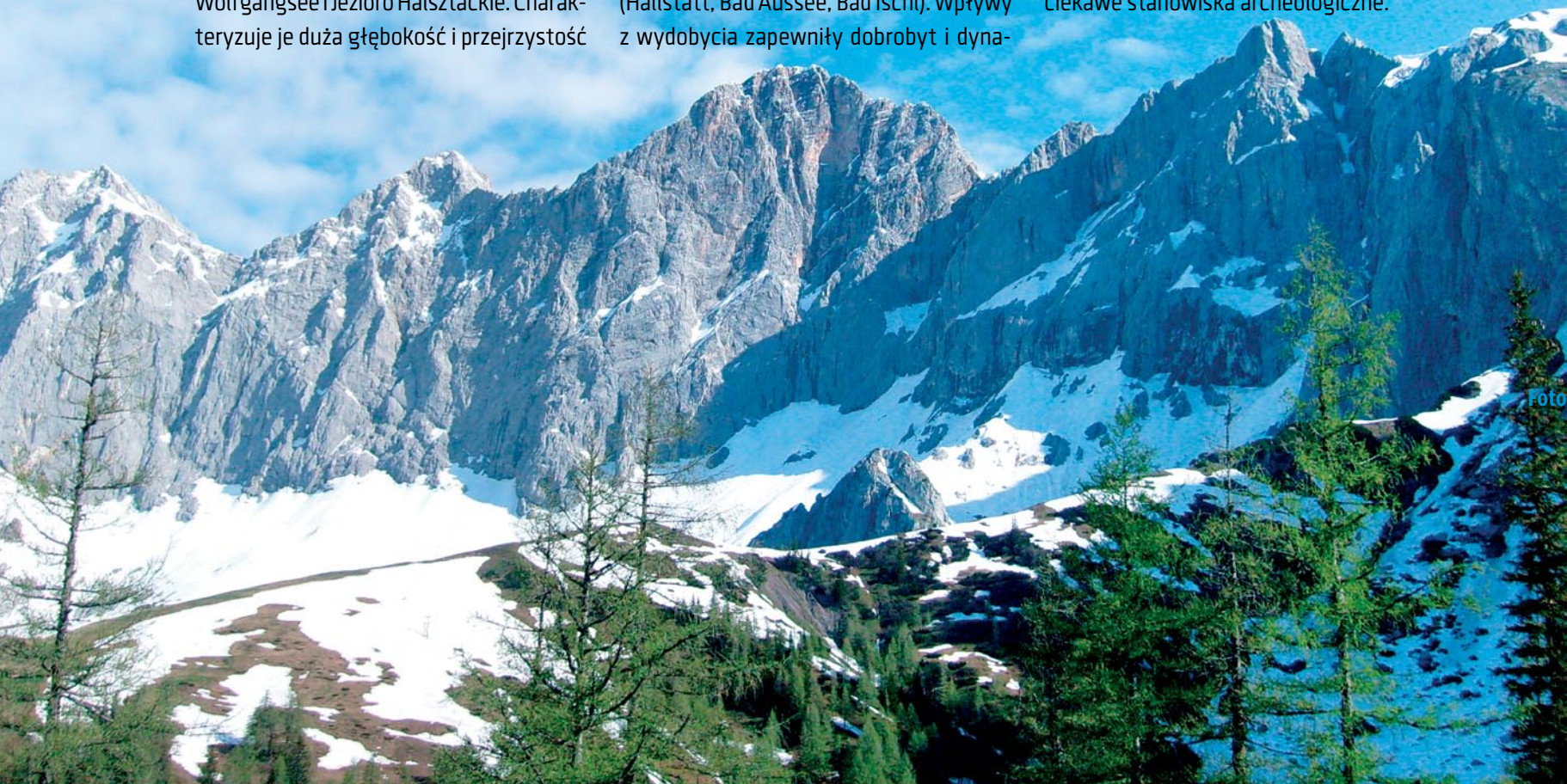
Środkowa Austria, 75 km na południe od Salzburga.

K III, IV, 1997

Salzkammergut, malowniczo położony górzysy region na pograniczu Górnej Austrii, Styrii i Salzburga, składa się głównie z gór porozdzielanych jeziorami – jest ich tam ponad 30, m.in. Attersee, Traunsee, Mondsee, Wolfgangsee i Jezioro Halsztackie. Charakteryzuje je duża głębokość i przejrzystość

wody. Najwyższy szczyt – Hoher Dachstein – znajduje się na południu, w regionie Dachstein, i osiąga wysokość 2995 m n.p.m. Eksploatację złóż solnych w tym regionie rozpoczęto już w czasach prehistorycznych (Hallstatt, Bad Aussee, Bad Ischl). Wpływy z wydobycia zapewniły dobrobyt i dyna-

miczny rozwój tych terenów, a także sztuki i architektury, co najwyraźniej jest widoczne w zabudowie Hallstatt, najważniejszego miasteczka regionu. Można tam zwiedzić zabytkową Kopalnię soli z VIII w. p.n.e. oraz ciekawe stanowiska archeologiczne.

AUSTRIA

■ Krajobraz kulturalny Jeziora Nezyderskiego (Fertö)

Wpis transgraniczny: wschodnia Austria, północno-zachodnie Węgry, u podnóża Gór Litawskich, 55 km na południowy wschód od Wiednia.

K V, 2001

Płytkie bezodpływowe jezioro zwane wiedeńskim morzem znajduje się na wysokości 115 m n.p.m. Zajmuje powierzchnię około 350 km², jego długość wynosi 36 km, a szerokość 6–14 km. Powierzchnia zbiornika i jego głębokość ulegają ciągłym zmianom, a w starych dokumentach

można znaleźć informację, że jezioro niejednokrotnie całkiem wysychało. Zasilane jest m.in. przez wody opadowe, małą rzekę i prawdopodobnie podziemne źródła, a zostało uformowane kilka milionów lat temu jako pozostałość lodowca dunajskiego. Brzegi porasta trzcina pospolita,

która zapewnia ptakom schronienie, ale także jest wykorzystywana jako surowiec w przemyśle celulozowym. Region ma duże znaczenie kulturowe dzięki bogatej architekturze osad usytuowanych nad jeziorem oraz monumentalnych XVIII-wiecznych pałaców węgierskich władców.

AUSTRIA

■ Krajobraz kulturalny Wachau

Wschodnia Austria, wzdłuż doliny Dunaju, 60 km na zachód od Wiednia.

K II, IV, 2000

Jeden z najstarszych regionów kulturowych w Austrii rozciąga się około 40 km w dół rzeki Dunaj, od miasta Melk aż do Krems an der Donau. Średniowieczny krajobraz, który jest świadectwem rozwoju regionu od czasów prehistorycznych, wyróżnia się unikatowymi walorami widokowymi: architektonicznymi (ruiny, klasztory, zamki), urbanistycznymi (miasta i miasteczka) oraz rolniczymi. Obszar doliny porastają lasy, a na łagodnych wzgórzach uprawia

się winorośle. Dolina Wachau jest źródłem najbardziej cenionego austriackiego wina – rieslinga – wytwarzanego z winorośli porastających malownicze terasy. Do najciekawszych zabytków należy m.in. gotycki klasztor Benedyktynów w mieście Melk, słynący z biblioteki oraz sali marmurowej z freskami, klasztor Benedyktynów w Göttsweig z imponującymi schodami cesarskimi – zwany austriackim Monte Cassino, co zawdzięcza swojemu położeniu.

AUSTRIA

■ Linia kolejowa przez Semmering

Wschodnia Austria (Dolna Austria), powiat Neunkirchen.

K II, IV, 1998

Przełęcz Semmering w Alpach Wschodnich, usytuowana na wysokości 985 m n.p.m., łączy Kotlinę Wiedeńską z doliną rzeki Mürz. W latach 1848–1854 powstała tam pierwsza kolej górską w Europie. Linia wiedzie przez malowniczy krajobraz i łączy Dolną Austrię ze Styrią. Pod Semmering, 86 m poniżej szczytu, zbudowano specjalny tunel długi na 1430 m. Maksymalne nachylenie torów

wynosi 2,5%, a całkowita długość linii 41 km. Konstrukcję podpór zbudowano głównie z kamienia, ale są też inne elementy, które powstały z cegieł, m.in. łuki wiaduktów. Dzięki wysokim standardom konstrukcyjnym tuneli, wiaduktów oraz prac budowlanych linia kolejowa funkcjonuje do dziś i jest jednym z najciekawszych osiągnięć technologicznych.

AUSTRIA

■ Pałac i ogrody Schönbrunn

Północno-wschodnia Austria, Kotlina Wiedeńska, nad rzeką Dunaj.

K I, IV, 1996

W Wiedniu, na południowy zachód od centrum, u podnóża Lasu Wiedeńskiego, na terenie dzielnicy Hietzing, usytuowany jest wspaniały zespół pałacowo-parkowy. Pałac powstał w latach 1696–1701, w czasach panowania cesarza Józefa I, według projektu J.B. Fischera von Erlacha, i pełnił funkcję letniej rezydencji Habsburgów. W okazałej budowli w stylu barokowym z rokokowymi

dekoracjami zgromadzono liczne arcydzieła sztuki zdobniczej. Rezydencja obecny barokowy wygląd zawdzięcza Marii Teresie. Teren wokół pałacu to ogród o charakterze francuskim, w którym znajduje się palmiarnia, na wzgórzu wzniesiona jest głorieta, poniżej stoi fontanna z Neptunem. W skład kompleksu wchodzi także ogród zoologiczny i ogromny ogrodowy labirynt.

AUSTRIA

■ Prehistoryczne osady palowe

Wpis transgraniczny: Austria, Francja, Niemcy, Słowenia, Szwajcaria oraz Włochy.

K IV, V, 2011

Osady palowe w Alpach i ich najbliższej okolicy to 111 obiektów z epoki brązu, które powstały w latach 5000–500 p.n.e. m.in. na obszarach podmokłych, brzegach jezior oraz rzek. Palafity, czyli prehistoryczne budynki na palach, były stawiane na pomostach metodą zrębową. Niektóre z nich miały ściany plecionkowe, ich dachy kryto słomą, trziną lub korą. Spośród wszyst-

kich obiektów aż 56 znajduje się na terenie Szwajcarii, w okolicach jezior Zuryskiego i Bodeńskiego. Dzięki właściwościom konserwującym wody dobrze zachowały się m.in. przedmioty drewniane oraz tkaniny. Materiały z tych miejsc dostarczyły wielu informacji, które umożliwiły rekonstrukcję życia codziennego osadników w epoce brązu i neolitu.

AUSTRIA

■ Zabytkowe centrum Salzburga

Północno-zachodnia Austria, nad rzeką Salzach.

K II, IV, VI, 1996

Malownicze miasto Salzburg znajduje się w Alpach Salzburskich. Dzięki wyjątkowemu połączeniu wspaniałego alpejskiego krajobrazu z bogactwem architektonicznym uznawane jest za jedno z najpiękniejszych miejsc w Austrii, a także w Europie. Starówka to urocze wąskie uliczki usytuowane pomiędzy skalnymi ścianami wzgórza i korytem rzeki Salzach, m.in. słynna Getreidegasse, gdzie urodził się i dorastał

Wolfgang Amadeusz Mozart. Miasto przeszło wielką przemianę za sprawą arcybiskupa Wolfa Dietricha von Raitenaua, który chciał upodobnić Salzburg do Rzymu i kazał wyburzyć kilkakrotnie średniowieczne kamienice, a na ich miejscu postawić budowle w stylu rzymskim. W wyniku zleconej przez niego przebudowy powstały szerokie place, wieże kościelne oraz fontanny.

AUSTRIA

■ Zabytkowe centrum Wiednia

Północno-wschodnia Austria, nad rzeką Dunaj, u podnóża Lasu Wiedeńskiego.

K II, IV, VI, 2001

Wiedeń zaliczany jest do najważniejszych ośrodków kultury w Europie. Tutaj tworzyli m.in. Wolfgang Amadeusz Mozart i Ludwig van Beethoven. Najstarsza część miasta rozpościera się wzdłuż rzeki, w większości na prawym brzegu, na miejscu rzymskiego osiedla i średniowiecznego miasta.

W historycznym centrum znajdują się zabytki reprezentujące różne style architektoniczne. Do najważniejszych z nich zaliczyć można katedrę św. Stefana (XII, XIV-XVI w.) z dobrze zachowaną późnoromańską Bramą Olbrzymów, wspaniałe pałace: Hofburg (dawna cesarska rezydencja; XIII-XIX w.),

Schönbrunn, belweder (zespół pałacowo-ogrodowy z pierwszej połowy XVIII w.). Wśród budynków sakralnych na uwagę zasługuje m.in. romański kościół św. Ruprechta (XI-XIII w.) i wczesnogotycka świątynia św. Michała (XIII-XIV w.). Wiedeń to także europejska stolica muzyki.

BELGIA

Cztery windy na Kanale Centralnym wraz z otoczeniem: La Louvière i Le Roeulx (Hainaut)

Środkowa Belgia, 17 km na wschód od miasta Mons.

K III, IV, 1998

La Louvière już w XIV w. było centrum wydobycia węgla kamiennego. Znajdują się tam cztery windy hydrauliczne, które powstały w związku z dużą różnicą w wysokości, a także małą ilością wody na Kanale Centralnym. Zamiast śluz wybudowano

cztery obiekty wykorzystywane do przenoszenia statków z różnych poziomów kanałów. Pierwsza winda pokonuje różnicę wysokości wynoszącą 15,4 m, natomiast trzy pozostałe – 16,93 m. Razem z kanałem i powiązаныmi z nimi obiektami tworzą

spójny i bardzo dobrze zachowany XIX-wieczny krajobraz przemysłowy. Spośród ośmiu wind zbudowanych pod koniec XIX w. i na początku XX w. tylko cztery przetrwały w oryginalnym stanie i są wykorzystywane do dziś.

BELGIA

Dom, pracownia i muzeum rodów Plantin i Moretus w Antwerpii

Północna Belgia, przy granicy z Holandią, nad rzeką Skaldą, 40 km na północ od Brukseli.

K II, III, IV, VI, 2005

W Antwerpii – jednym z trzech wiodących miast w rozwoju techniki druku, obok Paryża i Wenecji – znajduje się muzeum Plantin-Moretus. Nazwa obiektu pochodzi od nazwiska Christophe'a Plantina – słynnego wydawcy, drukarza i introligatora. Oficyna wydawnicza była uważana za jedną z najbardziej twórczych w XVI-wiecznej Europie. Znajdują się tam m.in. dawne urządzenia drukarskie, biblioteka, archi-

wa, cenne zbiory dzieł sztuki, w tym obraz Petera Paula Rubensa. Zabytek jest także cenny ze względu na wartość architektoniczną. Gwałtowny rozwój miasta od 1500 r. sprzyjał rewolucji w technologii druku. W połowie XVI w. w Antwerpii pracowało około 140 drukarzy, wydawców oraz sprzedawców. Miasto stało się centrum rynku wydawniczego dla wszystkich regionów położonych na północ od Alp.

BELGIA

Domy beginiek we Flandrii

Północna Belgia, nad Morzem Północnym.

K II, III, IV, 1998

Beginiki tworzyły największy ruch religijno-społeczny kobiet w średniowieczu. Do stowarzyszenia przystępowały przeważnie dziewice lub wdowy, które chciały oddać się Bogu bez składania ślubów zakonnych. Na początku przyjmowano głównie szlachcianki lub kobiety pochodzące z bogatych domów patrycjuszowskich. Pierw-

sze wspólnoty zostały założone we Flandrii w XII w. Nazwa stowarzyszenia pochodzi prawdopodobnie od szarego koloru fartuchów noszonych przez kobiety. Beginiki zakładały zamknięte wspólnoty, które zaspokajały ich potrzeby duchowe oraz materialne. Często pracowały charytatywnie i utrzymywały się z własnej pracy. Ich domy

tworzą zespoły architektoniczne, w skład których wchodziły budynki mieszkalne, kościoły, zabudowania gospodarcze, szpitale oraz tereny zielone. Kompleksy były wznoszone w stylu charakterystycznym dla flamandzkiego regionu i są ważnym świadectwem tradycji beginiek.

BELGIA

■ Główne ośrodki górnicze Walonii

Południowa Belgia, na południe od regionu Flandrii, na północny wschód od Francji.

K II, IV, 2012

Region Walonii zajmuje 55% obszaru Belgii. W skład kompleksu górniczego wchodzi cztery ośrodki – Grand-Hornu, Bois-du-Luc, Bois du Cazier i Blegny-Mine – tworzące pas o długości 170 km i szerokości 3–15 km, ciągnący się ze wschodu na zachód. Znajdują się tam bardzo dobrze zachowane kopalnie z początku XIX w. i drugiej połowy XX w. W Bois-du-Luc można zobaczyć budynki wzniesione w latach 1838–1909,

a także XVII-wieczną kopalnię, zaliczaną do najstarszych europejskich obiektów tego typu. Spośród walońskich kopalń cztery obiekty zachowały w większości oryginalną strukturę i zabudowę. W XIX w. region był centrum rewolucji przemysłowej w kontynentalnej Europie. Powstało tu wiele ruchów wolnościowych i socjalistycznych, a także dochodziło do licznych strajków robotniczych.

BELGIA

■ Główne rezydencje miejskie Victora Horta

Bruksela, środkowa część Belgii, nad rzeką Senne.

K I, II, IV, 2000

Victor Horta (1861–1947) jest uznawany za głównego twórcę stylu art nouveau i za najwybitniejszego secesyjnego architekta w Europie. Wiedzę zdobywał w Gandawie i Brukseli. Zaprojektowane przez niego cztery budynki są zaliczane do najbardziej niezwykłych dzieł z końca XIX w. Hôtel Tassel (1892–1893) to pierwsza budowla Horta utrzymana w stylu secesyjnym z neogotyckimi i neorokokowymi elementami.

Pozostałe budowle – Hôtel Solvay, Hôtel van Eetvelde oraz dom i atelier architekta – również reprezentują bogaty i elegancki styl. Belgijski projektant wprowadził nowe rozwiązania funkcjonalne i konstrukcyjne, np. do wytworzenia elementów konstrukcyjnych i dekoracyjnych wykorzystywał szkło i żelazo. Budowle charakteryzują się skromną dekoracją ornamentalną, m.in. falistymi, płynnymi liniami i motywami roślinnymi.

BELGIA

■ Katedra w Tournai

Zachodnia Belgia, nad rzeką Skaldą, 8 km do granicy z Francją.

K II, IV, 2000

Już w I w. p.n.e. miasto było ważnym rzymskim centrum administracyjnym i wojskowym. Chrześcijaństwo zostało wprowadzone przez St. Piata na przełomie III i IV w., ale dopiero z V w., prawdopodobnie w czasach panowania Chlodwiga I, króla Franków, powstało biskupstwo. Katedra Notre Dame, najpiękniejszy tego typu obiekt w Belgii, została zbudowana w pierwszej połowie XII w., po pożarze,

który zniszczył kompleks budynków biskupich w połowie IX w. Obiekt znajduje się w centrum Starego Miasta. Wyróżnia się olbrzymią romańską nawą, bogactwem rzeźb na kapitelach kolumn, a także transeptem z imponującymi wieżami w stylu gotyckim. Chór powstał w XIII w. i jest przykładem architektury gotyckiej. Katedralna wieża – beffroi – jest zaliczana do najstarszych tego typu budowli na terenie kraju.

BELGIA

La Grand-Place w Brukseli

Środkowa część Belgii, nad rzeką Senne.

K II, IV, 1998

Bruksela jest stolicą Belgii oraz Unii Europejskiej. W historycznym centrum, u wylotu siedmiu ulic, znajduje się nieregularny Wielki Plac (La Grand-Place). W skład kompleksu architektonicznego usytuowanego przy placu wchodzi m.in. Dom Królewski, gotycki ratusz oraz pałac z XVI w. – na jego terenie działa obecnie muzeum miejskie. Barokowy charakter placu zyskał w efekcie odbudowy po wielkich zniszczeniach, do których doszło

podczas oblężenia Brukseli w 1695 r. przez wojska króla Francji – Ludwika XIV. Szalejące pożary zniszczyły starą zabudowę. Ratusz natomiast powstał w złotej epoce Niderlandów, w czasach panowania burgundzkiej linii Walezjuszów (1402 r.). Wieża ratuszowa ma wysokość 91 m i ozdobiona jest posągami Archanioła Michała. La Grand-Place konkuruje z wenecką Piazza San Marco o tytuł najpiękniejszego placu w Europie.

BELGIA

Miejskie wieże strażnicze Belgii i Francji

Belgia – Flandria i Walonia, północna Francja.

K II IV, 1999, 2005

Wpis w 1999 r. dotyczył 32 obiektów znajdujących się na terenie Belgii. W 2005 r. został rozszerzony o 23 wieże strażnicze usytuowane po stronie francuskiej oraz jeden obiekt z Belgii. Obecnie wpis obejmuje 56 budynków.

Beffrois były wznoszone na przestrzeni XI–XVII w. w różnych stylach – od romańskiego, gotyckiego przez renesansowy aż do barokowego. W innych częściach Europy, m.in. miastach włoskich i niemieckich,

budowano wtedy ratusze, natomiast na terenie Belgii i Francji powstawały beffrois – wolno stojące wieże strażnicze z dzwonem miejskim. Najczęściej były umiejscowione w rogu czworobocznego dziedzińca, w niedalekiej odległości od ratusza i hal targowych. Miejskie wieże strażnicze początkowo symbolizowały swobody obywatelskie, z upływem czasu świadczyły o rozwoju i dobrobycie europejskiego miasta.

BELGIA

Neolityczne kopalnie krzemienia w Spiennes (Mons)

Zachodnia Belgia, 6 km na południowy wschód od Mons.

K I, III, IV, 2000

Neolityczne Kopalnie w Spiennes znajdują się na obszarze ponad 100 ha. Są największym i najlepiej znanym skupiskiem prehistorycznych kopalń krzemienia na terenie Europy. W 1867 r. podczas budowy linii kolejowej przecięto część płaskowyżu i odkryto głębokie szyby, a także podziemne wyrobiska kopalni. Wkrótce rozpoczęły się systematyczne prace archeologiczne. Kopalnie,

użytkowane w okresie 4300–2200 p.n.e., są ciekawym przykładem zmian w metodach wydobycia krzemienia – dokumentują przejście pomiędzy odkrywkowym a podziemnym sposobem eksploatacji. Ówczesni mieszkańcy regionu tworzyli narzędzia z kości i z obrobionego kamienia, a prace wydobywcze były prowadzone przy użyciu m.in. krzemienianych kilofów.

BELGIA

■ Pałac Stocleta w Brukseli

Środkowa część Belgii, nad rzeką Senne.

K I, II, 2009

Prywatna posiadłość w Brukseli powstała na zlecenie bankiera i kolekcjonera Adolphe'a Stocleta. Projekt przygotował słynny architekt Josef Hoffmann, uważany za jednego z głównych przedstawicieli austriackiego modernizmu. Budowa obiektu rozpoczęła się w 1905 r., a w 1911 r. został ukończony dom oraz ogród. We wnętrzu pałacu znajdują się bogate dekoracje, m.in. prace Gustawa Klimta i Kolomana Mosera.

W konstrukcji rezydencji widoczna jest koncepcja Gesamtkunstwerk, polegająca na harmonijnym połączeniu architektury, rzeźby, malarstwa, a także sztuki zdobniczej. Dom Stocleta był inspiracją dla architektów w Belgii oraz w innych krajach. Zaliczany jest do wybitnych osiągnięć wiedeńskiej secesji, a także do najpiękniejszych prywatnych budowli mieszkalnych z XX w., zwiastujących nadejście nowego nurtu.

BELGIA

■ Zabytkowe centrum Brugii

Północno-zachodnia Belgia, zachodnia Flandria, 16 km na południe od portu Zeebrugge.

K II, IV, VI, 2000

Brugia jest ważnym portem śródlądowym połączonym z Morzem Północnym siecią kanałów. Od VII w. miasto istniało jako Municipium Brugense. Jego rozkwit przypadł na okres XIII–XV w. W tamtym czasie Brugia była jednym z najważniejszych miast handlowych północnej Europy. Jest

to jeden z najlepiej zachowanych ośrodków z zabudową średniowieczną w zachodniej Europie. Wywodzi się stąd słynna szkoła flamandzka malarzy stosujących techniki olejne. Gotycka architektura śródmieścia, dawne kanały otoczone starymi domami z kamienia, liczne mostki – pozostały nie-

zmienione do naszych czasów. Wśród najciekawszych zabytków warto wyróżnić m.in. XII-wieczną gotycką bazylikę Świętej Krwi, w której jest przechowywany relikwiarz z Krwią Chrystusa.

BIAŁORUŚ

Architektoniczny, rezydencjonalny i kulturowy zespół rodu Radziwiłłów w Nieświeżu

Środkowa Białoruś, obwód miński, 50 km na wschód od miasta Baranowicze.

K II, IV, VI, 2005

Zespół zamkowy był siedzibą rodu Radziwiłłów (XVI–XX w.). Kompleks składa się z zamku oraz jezuickiego kościoła Bożego Ciała. Był kolebką nowych pomysłów, opierających się na zachodnich tradycjach i wywarł duży wpływ na rozwój architektury w środkowej Europie oraz Rosji. Zamek, zbudowany z połączonych ze sobą jednolitych budowli otaczających sześcioboczny dziedziniec, jest skierowany z zachodu na wschód. Narożniki wzmocniono cztere-

ma ośmiokątnymi wieżami. We wschodniej części miasta, naprzeciwko ulicy prowadzącej do zamku, wznosi się kościół zaprojektowany przez architekta Jana Marię Bernardoniego. Świątynia jest otoczona XVIII-wiecznym murem. Wewnątrz można podziwiać ołtarz Świętego Krzyża wykonany przez weneckich rzeźbiarzy. W podziemiach kościoła znajduje się krypta z trumnami 72 członków rodziny Radziwiłłów.

BIAŁORUŚ

Południk Struvego

Wpis transgraniczny: Białoruś, Estonia, Finlandia, Litwa, Łotwa, Mołdawia, Norwegia, Rosja, Szwecja, Ukraina.

K II, IV, VI, 2005

Łańcuch punktów triangulacyjnych został wyznaczony przez astronoma Friedricha Georga Wilhelma von Struve'a w latach 1816–1852. Był on pierwszą osobą, która zrobiła precyzyjne pomiary odcinka południka. Południk Struvego ciągnie się na długości ponad 2820 km, od Hammerfest w północ-

nej części Norwegii aż do Morza Czarnego. Oprócz Białorusi przebiega jeszcze przez dziewięć krajów. Przedsięwzięcie pomogło uzyskać dokładne dane dotyczące kształtu i wymiarów Ziemi. Dzieło Struvego jest przykładem bezkonfliktowej współpracy naukowców oraz władz poszczególnych

krajów. Pierwotnie łuk był wyznaczony przez 258 trójkątów z 265 głównymi punktami pomiarowymi. Na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO znajdują się oryginalne 34 punkty pomiarowe, zaznaczone w terenie jako żelazny krzyż, obelisk itp.

BIAŁORUŚ

Puszcza Białowieska

Wpis transgraniczny: zachodnia Białoruś, nad rzekami Narew i Leśna, wschodnia Polska.

N IX, X, 1979, 1992, 2014

Puszcza Białowieska znajduje się po obu stronach granicy polsko-białoruskiej. Jej łączna powierzchnia wynosi ponad 150 tys. ha, a po stronie białoruskiej znajduje się około 87,5 tys. ha. W krajobrazie dominują lasy, które stanowią 96% powierzchni i mają charakter pierwotny. W przeważającej części są to grądy i bory. Niektóre drzewa są bardzo stare, liczą od 350 do 600 lat.

Puszcza przetrwała w stanie nienaruszonym, ponieważ przez wieki była chronionym królewskim terenem łowieckim. Na jej terenie zamieszkuje ponad 12 tys. gatunków zwierząt, a wśród nich największy ssak lądowy – żubr, który jest symbolem Białowieskiego Parku Narodowego. Zwierzę, kiedyś pospolite, obecnie jest pod ścisłą ochroną.

BIAŁORUŚ

Zespół zamkowy w Mirze

Środkowa Białoruś, 50 km na północny wschód od miasta Baranowicze.

K II, IV, 2000

Pierwsze wzmianki o mieście Mir pojawiły się w 1395 r. Teren, na którym znajduje się zamek, ma długą historię politycznej konfrontacji i przenikania się kultur, co odzwierciedla się w wyglądzie zespołu zamkowego. Region – w geograficznym centrum Europy – był usytuowany na skrzyżowaniu

najważniejszych dróg handlowych, a także stanowił centrum europejskich, jak i światowych konfliktów zbrojnych. Budowa zamku w stylu gotyckim rozpoczęła się w XV w., zapoczątkowana przez Jerzego Illinicza. Pod koniec XVI w. warownia była rozbudowana przez Radziwiłłów. W archi-

tekturze obiektu widoczne są również nurty renesansowy i barokowy. Mury zespołu tworzą czworobok wzmocniony kilkoma wieżami. W czasach napoleońskich zamek był zniszczony, a odrestaurowano go dopiero pod koniec XIX w.

BOŚNIA I HERCEGOWINA

■ Dzielnica Starego Mostu w Mostarze

Południowa Bośnia i Hercegowina, nad Neretwą, 80 km na południowy zachód od Sarajewa.

K VI, 2005

Pierwsza wzmianka o mieście pojawiła się w 1452 r. W XVI w. Mostar stał się tureckim miastem garnizonowym. W 1566 r. Turcy zastąpili drewniany most nad rzeką Neretwą kamienną konstrukcją, stąd pochodzi nazwa miasta: *mostar* w języku serbsko-chorwackim oznacza most. Kamienny obiekt ma jeden łuk o szerokości 27 m i jest

osiągnięciem otomańskiej inżynierii. W listopadzie 1993 r., podczas wojny bałkańskiej, został zniszczony przez bośniacką artylerię. Wraz z otaczającymi budowlami odnowiono go w 2004 r. Razem ze Starym Miastem most jest świadectwem pogodzenia Wschodu z Zachodem, a także katolickich Chorwaków z prawosławnymi Serbami.

BOŚNIA I HERCEGOWINA

■ Most Mehmeda Paszy Sokolovicia w Wieszegradzie

Wschodnia część Bośni i Hercegowiny, nad rzeką Driną.

K II, IV, 2007

Most na górskiej rzece Drinie powstał w latach 1571–1577 na zlecenie Mehmeda Paszy Sokolovicia – wielkiego wezyra tureckiego, żyjącego w latach 1505–1579. Wybudowany został według projektu tureckiego inżyniera Mimara Kocę Sinana, nadwornego architekta czterech kolejnych sułtanów.

Długość konstrukcji, która składa się z 11 łuków zbudowanych z kamienia (o rozpiętości od 11 do 15 m), wynosi 179,5 m. Jest to imponujący przykład architektury cesarstwa otomańskiego. Obiekt znajduje się w strategicznym punkcie wymiany Kultury pomiędzy Bałkanami, centrum otomańskim

i światem śródziemnomorskim, a także pomiędzy chrześcijaństwem a islamem. Solidnie zbudowany most był uszkodzony m.in. przez powódzie (w 1896 r. zostały zniszczone balustrady), a także podczas I i II wojny światowej. Zrekonstruowano go na początku 1950 r.

BULGARIA

■ Cerkiew Bojańska w Sofii

Wschodnia Bułgaria, 10 km na południowy zachód od centrum Sofii, nad lewym dopływem rzeki Iskyr.

K II, III, 1979

W Sofii – stolicy i największym mieście Bułgarii, w dzielnicy Bojana, znajduje się wspólnie zachowana cerkiew prawosławna, która jest zabytkiem sztuki średniowiecznej w Europie Wschodniej. Budowana była w trzech etapach: pierwsza część powstała pod koniec X w. i na początku XI w., druga w połowie XIII w., natomiast trzecia w połowie XIX w. We wnętrzu znajdują się

malowidła ściennie pochodzące z okresu XI–XV w. Największą wartość mają freski z 1259 r., przedstawiające sceny religijne oraz portrety fundatorów cerkwi – Katojana i jego żony Desislawy. Przetrwały także portrety cara Konstantyna Asena Tichego oraz carycy Ireny. Malowidła, a w szczególności bogate w detale portrety są przykładem średniowiecznego malarstwa na Bałkanach.

BULGARIA

■ Grobowiec tracki w Kazanlyku

Środkowa Bułgaria, u południowego podnóża Bałkanów, 33 km na północ od Starej Zagory.

K I, III, IV, 1979

Kazanlyk, położony w malowniczej Dolinie Róż, słynie z wyrobu olejku różanego, który jest używany jako składnik perfum. Miasto zostało założone na początku XV w. W jego północnej części znajduje się murowany tracki grobowiec – przypadkowo odkryty w 1944 r., pochodzący z czasów hellenistycznych (IV–III w. p.n.e.). Składa się z głównej okrągłej komory grobowej

i prowadzącego do niej wąskiego korytarza. Komora ozdobiona jest malowidłami ściennymi w stylu grecko-trackim, przedstawiającymi m.in. kulturę i obrzędy pogrzebowe z czasów hellenistycznych. Grobowiec znajduje się na terenie nekropolii liczącej ponad 500 obiektów, leżącej w pobliżu starożytnego trackiego miasta – Seutopolis, stolicy króla trackiego Seutesa III.

BULGARIA

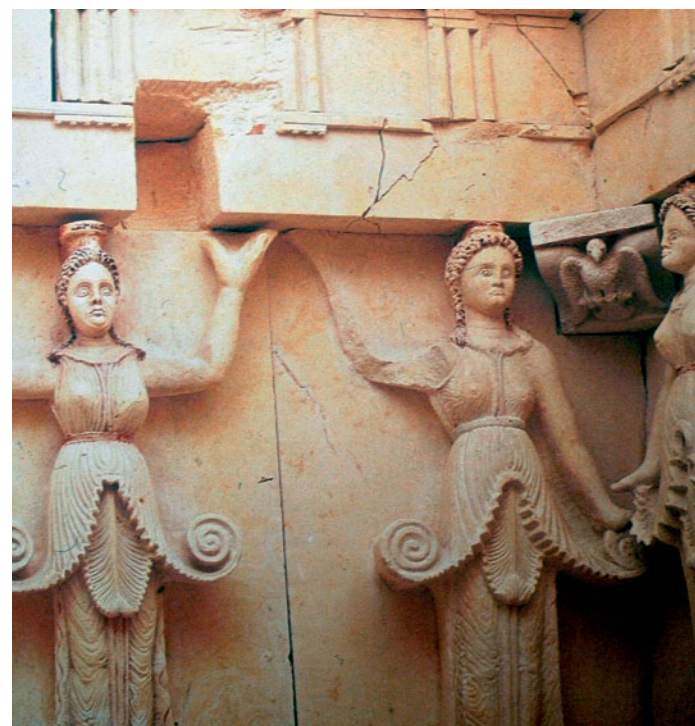
■ Grobowiec tracki w Swesztari

Północno-wschodnia Bułgaria, obwód Razgrad, 150 km od Warny.

K I, III, 1985

W 1982 r. w pobliżu miasta Swesztari został odkryty grobowiec trackiego wodza plemienia Getów, pochodzący z okresu IV/III w. p.n.e. Jego konstrukcja dokumentuje sposób tworzenia starożytnych budowli sakralnych. Grobowiec składa się z przedsionka i trzech komór grobowych. Charakteryzuje się niezwykle dekoracją architektoniczną z polichromowanymi karia-

tyd półludzkich i półroślinnych. Grobowiec ma także inne formy dekoracyjne, m.in. malowidła ściennie przedstawiające jeźdźca na koniu lub lunetę. Postacie dziesięciu kobiet – wykonane w technice wypukłego reliefu – znajdują się na ścianach centralnej komory. Grobowiec jest przykładem kultury trackiego plemienia Getów.

BULGARIA

Jeździec z Madary

Północno-wschodnia Bułgaria, w okręgu Szumen, 70 km na wschód od Warny.

K I, III, IV, 1979

Wieś Madara, w pobliżu miasta Szumen, słynie z reliefu skalnego, tzw. Jeźdźca z Madary. Jest to jedyny zabytek tego rodzaju w Europie. Średniowieczna rzeźba została wykuta w pionowej 100-metrowej skale na wysokości 23 m nad ziemią. Przedstawia jeźdźcę na koniu i podążającego za nim psa; jeździec przeszywa włócznią lwa, który leży pod przednimi kopytami konia. Scena

jest symbolem triumfu, a rzeźba powstała prawdopodobnie w VII–VIII w., w okresie panowania chana Terwela. Umieszczona obok inskrypcja opisuje czyny władców bułgarskich (Terwela, Kormisosza oraz Omurtaga) i istotne wydarzenia z VIII/IX w. Jeździec z Madary jest przykładem bułgarskiej sztuki średniowiecznej o dużym znaczeniu historycznym.

BULGARIA

Park Narodowy Pirinu

Południowo-zachodnia Bułgaria, pomiędzy rzekami Struma i Mesta.

N VII, VIII, IX, 1983, 2010

Nazwa masywu Pirin pochodzi od słowiańskiego boga piorunów Peruna. Park Narodowy Pirinu, usytuowany na wysokości 1008–2915 m n.p.m., to teren krasowy. Początkowo zajmował powierzchnię 27 tys. ha, obecnie – ponad 40 tys. ha. Niewątpliwą ozdobą tego rejonu jest najwyższy szczyt – Wichren (2915 m n.p.m.). Liczne jeziora są charakterystyczne dla polodowcowego krajobrazu. W najwyższym piętrze gór znajdują się formy rzeźby alpejskiej – cyrki, żłoby lodowcowe, lasy liściaste i igla-

ste, powyżej 2000 m n.p.m. są m.in. zarośla jałowca i kosodrzewiny, łąki, u podnóża natomiast liczne źródła mineralne (cieplice) oraz piaskowce Piramidy Melnickie. Na terenie parku występuje 1315 gatunków roślin wysokogórskich, rośnie także 182 gatunków ziół. Żyje tu 2091 gatunków bezkręgowców, 247 kręgowców – w tym: sześć gatunków ryb, osiem gatunków płazów, 11 gatunków gadów, 177 gatunków ptaków i 45 ssaków (m.in. kozice, jelenie, niedźwiedzie, wilki).

BULGARIA

Rezerwat przyrody Srebyrna

Północna Bułgaria, w pobliżu rzeki Dunaj, 15 km na zachód od miasta Silistra.

N X, 1983, 2008

Rezerwat przyrody Srebyrna obejmuje słodkowodne jezioro Srebyrna oraz otaczające go okolice, m.in. pas lasów wzdłuż rzeki Dunaj. Obszar chroniony rozpościera się na powierzchni około 600 ha. Brzegi malowniczego jeziora Srebyrna, o powierzchni około 2 km² i głębokości wahającej się pomiędzy 1 a 3 m, porasta roślinność szuwarowa. W rezerwacie występuje ponad

100 gatunków ptaków, wiele z nich to gatunki rzadko spotykane bądź zagrożone wyginięciem. Wśród nich 80 gatunków znajduje tam schronienie podczas migracji między Europą a Afryką. Do najbardziej interesujących okazów można zaliczyć m.in. pelikany kędzierzawe, czaple białe i purpurowe, ibisy kasztanowate oraz ślepowrony. Rosną tu także gatunki cennych roślin.

BULGARIA

Rilski Monastyr

Południowo-zachodnia Bułgaria, 120 km na południe od Sofii.

K VI, 1983

Pośrodku iglastego lasu wysokich gór masywu Riła, na wysokości 1147 m n.p.m., znajduje się monastyr założony w X w. przez pustelnika Iwana z Riły (876–946 r.) – kanonizowanego przez Kościół prawosławny. Cella i grób założyciela są miejscami świętymi i zostały przekształcone w zespół sakralny. Obecny wygląd klasztoru pochodzi z okresu bułgarskiego odrodzenia narodowego w XIX w. Kompleks jest otoczony wysokimi (24 m) i grubymi (2 m)

murami, które nadają mu charakter fortecy. W centrum monastyru znajduje się cerkiew pod wezwaniem Świętej Bogurodzicy – bogato zdobiona, chętnie odwiedzana przez pielgrzymów z całej Europy, oraz baszta Chrelina z XIV w. Do budowy świątyni wykorzystano biały i czarny marmur, który nadaje obiektowi wyjątkowy charakter. Rilski Monastyr jest symbolem bułgarskiego oporu przeciwko tureckiemu okupantowi oraz świadomości narodowej.

BULGARIA

Zabytkowe miasto Nessebyr

Wschodnia Bułgaria, okręg Burgas, nad Morzem Czarnym.

K III, IV, 1983

Na małym i skalistym półwyspie, który połączony jest z lądem wąskim przesmykiem, znajduje się miasto Nessebyr zaliczane do grupy najstarszych miast Europy. Założone zostało przez Traków około 1000 r. p.n.e. Do 1934 r. nazywało się Mesembria. Początkowo była to osada tracka, później (od VI w. p.n.e.) Nessebyr przeszedł we władanie greckie. Wąskie brukowane uliczki, kamienne i drewniane domy są charakterystycznym

elementem architektury miasta. Ruiny pochodzą głównie z okresu hellenistycznego, widoczne są również pozostałości po obwarowaniach. Można także podziwiać liczne, ale częściowo zrujnowane, bogato dekorowane cerkwie. Wśród budowli wyróżnia się m.in. Stara Metropolia (V–VII w.), cerkwie: św. Jana Chrzciciela (X w.), Pantokratora (XIV w.), a także domy (XVIII–XIX w.), akropol, świątynia Appolina, agora i tracki mur obronny.

BULGARIA

Zespół cerkwi wykutych w skale w Iwanowie

Północno-wschodnia Bułgaria, 22 km na południe od miasta Ruse, nad rzeką Rusenski Łom.

K II, III, 1979

W pobliżu miasteczka Iwanowo, w malowniczej dolinie Rusenskiego Łomu, znajduje się zespół cerkwi, kaplic i klasztorów wykutych w skale, zamieszkiwanych przez mnichów od XIII w. We wnętrzu, na wapiennych ścianach i sklepieniach znajdują się freski. W szczytowym okresie rozwoju w Iwanowie istniało prawdopodobnie około 40 skalnych cerkwi oraz 300 innych obiektów sakralnych. W wyniku erozyjnego działania rzeki,

a także najazdu Turków osmańskich podczas okupacji kraju liczne malowidła zostały zniszczone. Zespół skalnych cerkwi jest słynny dzięki zachowanym w pięciu kościołach freskom. Są one cennym przykładem bułgarskiej sztuki średniowiecznej. Najlepiej zachowaną świątynią jest cerkiew Bogurodzicy, gdzie na ścianach i suficie namalowano sceny męki Chrystusa. Malowidła pochodzą z XII–XIV w.

CHORWACJA

■ Katedra św. Jakuba w Szybeniku

Chorwacja, środkowa Dalmacja, przy ujściu rzeki Krka do Morza Adriatyckiego, 80 km na południe od miejscowości Zadar.

K I, II, IV, 2000

Szybenik jest malowniczo usytuowanym historycznym miastem, w pobliżu Parku Narodowego Krka. W centrum znajduje się katedra św. Jakuba, która jest największym kościołem na świecie zbudowanym tylko przy użyciu kamienia. Budowa rozpoczęła się w 1431 r., a zakończyła dopiero w 1536 r. Katedra była wznoszona pod okiem Juraja Matejeva Dalmatinaca (autora m.in. baptysterium, zakrystii, rzeźb Piotra

i Pawła oraz aniołów). W związku z długim czasem budowy w pracach nad świątynią brali udział również inni architekci. Również z tego powodu katedra łączy w sobie różne style, m.in. gotycki i renesansowy. Dookoła budowli umieszczono rzeźby, które przedstawiają mieszczan żyjących w XV w. Są one cenne ze względu na realizm – uwidaczniają różne emocje, jak np. strach lub zdziwienie.

CHORWACJA

■ Park Narodowy Jezior Plitwickich

Środkowa Chorwacja, 150 km od Zagrzebia.

N VII, VIII, IX, 1979, 2000

Park Narodowy Jezior Plitwickich utworzono w 1949 r. Jego teren obejmuje powierzchnię 29 685 km². Na obszarze parku znajduje się 16 jezior krasowych, usytuowanych w południowej części gór Kapela, na wysokości 503–639 m n.p.m., wchodzących w skład Gór Dynarskich. Największe jezioro – Kozjak – ma powierzchnię 80 ha i głębokość 49,5 m. Jeziora Plitwickie słyną z wyrazistych kolorów wody – od lazur

owych, zielonych, szarych do błękitnych. Ich kolor zmienia się w zależności od zawartości minerałów i organizmów, a także od kąta padania promieni słonecznych. W parku można również podziwiać liczne wodospady, z najwyższym Plitwica o wysokości 78 m na czele, a także jaskinie i piękne bukowe lasy zamieszkiwane przez m.in. niedźwiedzie, wilki, sarny i rzadko spotykane gatunki ptaków.

CHORWACJA

■ Równina Stari Grad

Wyspa Hvar na Morzu Adriatyckim, pomiędzy wyspami Brač i Korčula.

K II, III, V, 2008

Hvar jest najdłuższą wyspą na Morzu Adriatyckim. Jej powierzchnia wynosi 300 km², a długość 69 km. Najwyższym szczytem jest Mont Sveti Nikola, który wznosi się na wysokość 626 m n.p.m. W południowo-zachodniej części kamienistej wyspy znajduje się malownicze miasteczko – Stari Grad – położone w uroczej zatoce, otoczonej wzgórzami, w miejscu, gdzie dawniej sta-

ła latarnia morska. Krajobraz kulturowy wyspy Hvar prawie nie zmienił się od czasów założenia kolonii przez Greków jońskich w IV w. p.n.e. Na wyspie przetrwały ruiny starożytnych murów i antycznych budynków gospodarczych. W urodzajnej dolinie były posadzone winorośle oraz drzewka oliwne, których uprawą mieszkańcy tych terenów zajmują się do dziś.

CHORWACJA

■ Stare Miasto w Dubrowniku

Południowo-wschodnia Chorwacja, Dalmacja, nad Morzem Adriatyckim, u podnóża Gór Dynarskich.

K I, III, IV, 1979, 1994

Dubrownik – położony na skalistym półwyspie, nazywany perłą Adriatyku – prawdopodobnie został założony w 614 r. jako Ragusium (później włoska Ragusa) przez rzymskich uciekinierów z Epidaurusu. Miasto pozostawało pod władzą Bizancjum, Wenecji i Węgier. Jego rozkwit gospodar-

czy i kulturalny przypadł na XV–XVII w. Mury obronne o długości 1940 m i wysokości 25 m, wzniesione w XVI w., otaczają większą część Starówki. Pomimo potężnego trzęsienia ziemi w 1667 r. przetrwały liczne renesansowe i gotyckie zabytki, m.in. późnogotycki pałac Rektorów (XV w.) oraz

gotycko-renesansowy pałac Sponza wzniesiony w XVI w. Wśród zabytków barokowych wyróżnia się kościół Sv. Vlaha (1707–1715). Stare Miasto jest malowniczym labiryntem utworzonym przez wąskie i kręte uliczki wyłożone wypolerowanymi białymi kostkami wapienia.

CHORWACJA

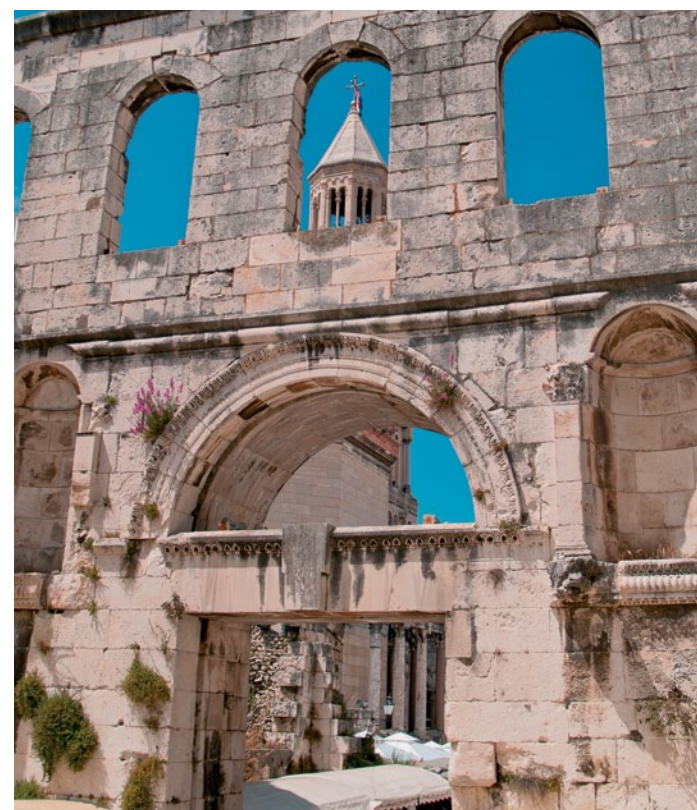
■ Zabytkowe centrum Splitu wraz z pałacem Dioklecjana

Dalmacja, nad Morzem Adriatyckim.

K II, III, IV, 1979

Split, jeden z głównych ośrodków Dalmacji, z dużym portem osłoniętym od strony morza wyspą Brač, jest znany ze względu na słynną budowlę – pałac Dioklecjana, który stanowi centrum starego miasta. Zabytek jest największym i najlepiej zachowanym przykładem rzymskiej architektury pałacowej. Reprezentuje przejściowy styl półgrecki i półbizantyjski. Budowla powstała na zlecenie rzymskiego cesarza Dioklecjana w latach 295–305 n.e. Zajmowała powierzchnię prawie czterech hektarów i była połączeniem rezydencji z rzymskim

obożem warownym. Zabudowę pod kątem prostym przecinały dwie ulice, a cały kompleks był otoczony murami obronnymi z 16 wieżami (zachowały się trzy) i czterema wejściami. Mury miały 2 m grubości, od strony morza wznosiły się na wysokość 22 m, natomiast od strony północnej osiągały 18 m. W obrębie pałacu rozwinęło się z czasem miasto – Split. Do najbardziej reprezentacyjnych miejsc zalicza się perystyl (dziedziniec) oraz westybul, czyli wejście do apartamentów, a także Złotą Bramę i ruiny komnat cesarskich.

CHORWACJA

■ Zabytkowe miasto Trogir

Środkowa Dalmacja, nad Morzem Adriatyckim, 20 km na zachód od Splitu.

K II, IV, 1997

Trogir, malownicze miasto na wyspie, która znajduje się pomiędzy stałym lądem a wyspą Čiovo, potocznie jest nazywany małą Wenecją. Miasto zostało założone w IV/III w. p.n.e. przez Greków i nazywało się wówczas Tragurion. Pozostawało pod panowaniem rzymskim, bizantyjskim oraz pod

władzą Chorwacji, Węgier, Wenecji i Austrii. Największy rozkwit Trogiru przypadł na czas panowania weneckiego. Do Starej wchodzi się przez Bramę Lądową. Wśród najcenniejszych zabytków należy wymienić romańską katedrę Sv. Lovre (św. Wawrzyńca) z XIII–XV w. z pięknie zdobio-

nym portalem oraz elementami gotyckimi i renesansowymi, m.in. baptysterium, a także najstarszy kościół św. Barbary zbudowany w stylu romańskim w IX–XI w. oraz renesansowe pałace Čipiko i Stafilo.

CHORWACJA

■ Zespół bazylikalny Eufrazjana w Poreču

Półwysep Istria, nad Morzem Adriatyckim, około 90 km od miasta Rijeka.

K II, III, IV, 1997

Miasto usytuowane na niskim i wąskim półwyspie szczyci się wczesnobizantyjską katedrą zbudowaną w VI w. w czasach biskupa Eufrazjana i cesarza Justyniana I Wielkiego. Świątynia powstała na miejscu wcześniejszej bazyliki z V w. Wnętrze trójnawowej budowli oraz fasadę pokrywają piękne mozaiki datowane na III w. Są to najlepiej za-

chowane elementy sztuki bizantyjskiej w Chorwacji. Mozaika nad absydą przedstawia apostołów z Jezusem, natomiast środkowa prezentuje biskupa Eufrazjana trzymającego model bazyliki oraz Maryję z Jezusem na kolanach. Jest to jedno z najpiękniejszych świadectw sztuki śródziemnomorskiej.

C Y P R

■ Malowane kościoły w regionie Troodos

Centrum zachodniej strony Cypru, dystrykt Limassol.

K II, III, IV, 1985, 2001

Zespół dziesięciu kościołów i klasztorów, które są uważane za wspaniały przykład architektury bizantyjskiej, ozdobionych cennymi freskami, został wpisany na Listę UNESCO w 1985 r. Najstarsze z kościołów powstały w XI w., jednak freski nie zawsze są datowane na okres budowy kościoła, np. kościół Agios Ionannis Lampadistis pochodzi z XI w., natomiast zdobiące go freski nawet z XV w. Zarówno badacze,

jak i turyści doceniają wyjątkowe piękno tych budowli oparte na harmonijnym połączeniu prostoty formy oraz kunsztowności dekoracji i malowideł znajdujących się wewnątrz świątyń. Malownicze wiejskie kościółki kontrastują z dużymi kompleksami klasztorowymi (np. św. Jana Lampadistisa) wtopionymi w pejzaż majestatycznych gór Troodos, stanowiąc o wyjątkowości zabytków tego regionu.

C Y P R

■ Stanowisko neolityczne Chirokitia

Południowe wybrzeże Cypru, w środkowej części wyspy, dystrykt Larnaka.

K II, III, IV, 1998, 2012

O istnieniu wysoko rozwiniętej osady rolniczej mieszkańców Cypru z okresu 4 tys. lat p.n.e. świadczy stanowisko archeologiczne, na którego terenie odnaleziono liczne narzędzia rolnicze, a także fragmenty prymitywnej broni przeznaczonej do polowania na zwierzęta. Ciekawostką są groby znajdujące się pod podłogami ówczesnych domów. Przypuszcza się, że osada była bardzo ważnym punktem łączącym budzącą się do

życia kulturę europejską z kulturami nadchodzącymi z terenów obecnego kontynentu azjatyckiego. Zlokalizowana na wyspie osada utrzymywała ważną pozycję w ówczesnym świecie – według archeologów Chirokitia była jedną z największych znanych obecnie osad neolitycznych. Ruiny są świadectwem ewolucji społeczeństw tego regionu.

C Y P R

■ Zabytki archeologiczne w regionie Pafos

Południowo-zachodnie wybrzeże Cypru.

K III, VI, 1980

Pafos uważane jest za miejsce wyjątkowe ze względu na bezpośredni związek z tradycją kultu Afrodyty, bogini miłości. Znajduje się tam m.in. świątynia Afrodyty oraz cenne, najlepiej na świecie zachowane rzymskie mozaiki posadzkowe, które przedstawiają sceny z mitologii greckiej. Na tym samym terenie znajdują się tak-

że ślady dawnej kultury chrześcijańskiej. Można zobaczyć tam np. miejsce, w którym podobno biczowano apostoła Pawła za głoszenie ewangelii. Na całym obszarze Pafos znajduje się wiele pozostałości dawnych kultur w postaci mniej lub lepiej zachowanych ruin budynków, zamków, teatrów, miejsc pochówku i fortyfikacji.

CZARNOGÓRA

■ Kotor – region przyrodniczy i kulturowo-historyczny

Południowo-zachodnia Czarnogóra, 50 km na południe od miasta Nikšić.

K I, II, III, IV, 1979

W południowo-zachodniej Czarnogórze, u podnóża masywu Lovćen, leży Kotor, bardzo dobrze zachowane zabytkowe miasto portowe nad Morzem Adriatyckim, usytuowane w rozległej górskiej zatoce o nazwie Boka Kotorska. Początek jego historii sięga IX w. Pierwotnie miasto było pod władzą Bizancjum, następnie Serbii,

Wenecji, a także Austrii. Wśród najważniejszych zabytków należy wyróżnić romański kościół Sv. Tripuna (dawna katedra z XII-XVII w.) – największą i najpiękniejszą budowlę Kotoru, kościół Sv. Łuki (XII w.) – początkowo była to świątynia katolicka, w XVII w. przekształcona w cerkiew, a także XVII-wieczną wieżę zegarową. Stare

Miasto jest otoczone średniowiecznymi murami o długości około 4,5 km i maksymalnej wysokości 20 m. Zabytki reprezentują różne style architektoniczne, m.in. romański, gotycki, renesansowy i barokowy. W 1979 r. w wyniku trzęsienia ziemi miasto uległo zniszczeniu, ale w większości zostało odbudowane.

CZARNOGÓRA

■ Park Narodowy Durmitor

Masyw w Górach Dynarskich.

N VII, VIII, X, 1980, 2000

Malowniczy park narodowy, o powierzchni 33 tys. ha, otoczony jest głębokimi dolinami źródłowych rzek Driny – Piwy i Tary. Na terenie gór Durmitor, ukształtowanych przez lodowiec, znajduje się 15 szczytów wznoszących się powyżej 2000 m n.p.m. Najwyższy jest Bobotov Kuk, który osiąga wysokość 2522 m n.p.m. W gęstych sosnowych lasach rozsianych jest mnóstwo czystych jezior polodowcowych z liczną roślinnością endemiczną. Teren parku przecinają górskie strumienie, są tu także podziemne rzeki i jaskinie. Ze względu na geograficzne położenie i różnice w wysokościach region leży

na styku klimatów śródziemnomorskiego i morskiego, a efekt przenikania różnych mas powietrza jest widoczny w wyjątkowej liczbie gatunków flory i fauny. W parku żyją m.in. niedźwiedzie brunatne, wilki, dziki oraz orły, a w rzekach i jeziorach m.in. ryby z rodziny łososiowatych.

Rzeka Tara to jedna z ostatnich dzikich rzek w Europie, charakteryzująca się niezwykle czystą wodą. Znajdujący się na terenie parku przełom to najgłębszy w Europie kanion (1300 m głębokości), którego brzegi są splecione zabytkowym mostem o imponujących rozmiarach.

CZECHY

Dzielnica żydowska i bazylika św. Prokopa w Třebíču

Południowo-wschodnie Czechy, 60 km na wschód od Brna.

K II, III, 2003

Zespół dzielnicy żydowskiej, starego cmentarza żydowskiego oraz bazyliki św. Prokopa w Třebíču to symbol współistnienia kultur chrześcijańskiej i żydowskiej od czasów średniowiecznych po XX stulecie. Romańsko-gotycka bazylika św. Prokopa z początku XIII w. wchodziła w skład kom-

pleksu klasztoru Benedyktynów to cenne świadectwo oddziaływania w regionie spuścizny architektonicznej zachodniej Europy. W żydowskiej dzielnicy – Żidy – stoją 123 domy i dwie synagogi. Zachował się również kirkut.

CZECHY

Historyczne centrum miasta Český Krumlov

Południowe Czechy, 180 km na południe od Pragi.

K IV, 1992

Český Krumlov na liście turystycznych hitów naszych południowych sąsiadów zajmuje miejsce drugie, tuż po Pradze. Na skale wyrastającej nad starówką pyszni się dumnie drugi pod względem wielkości czeski

zamek. Dzieje miasta sięgają XIII w., kiedy u stóp warowni zaczęły pojawiać się pierwsze domy. W ciągu siedmiu wieków zamek miał sześciu właścicieli, a osada u jego stóp rozwijała się niespiesznie, nie mając wielkomiejskich ambicji. Szczęśliwie los oszczędzał Český Krumlov, który z licznych dziejowych zawieruch wychodził obronną ręką. Dzięki temu dziś można wybrać się na spacer średniowiecznymi

uliczkami i zaułkami albo podziwiać zabytki: bajkowe kamienice z podcieniami wokół rynku, XVI-wieczny ratusz, XIV-wieczny kościół św. Wita czy dom Kaplanka obok katedry, zbudowany na początku XVI w. Przez kilka miesięcy w mieście mieszkał Egon Schiele – najwybitniejszy obok Klimta przedstawiciel secesji (stąd pochodziła jego matka). Powstałe tu dzieła można oglądać w poświęconym artyście muzeum. Na zamku koniecznie trzeba obejrzeć piękną salę balową, a także ogrody.

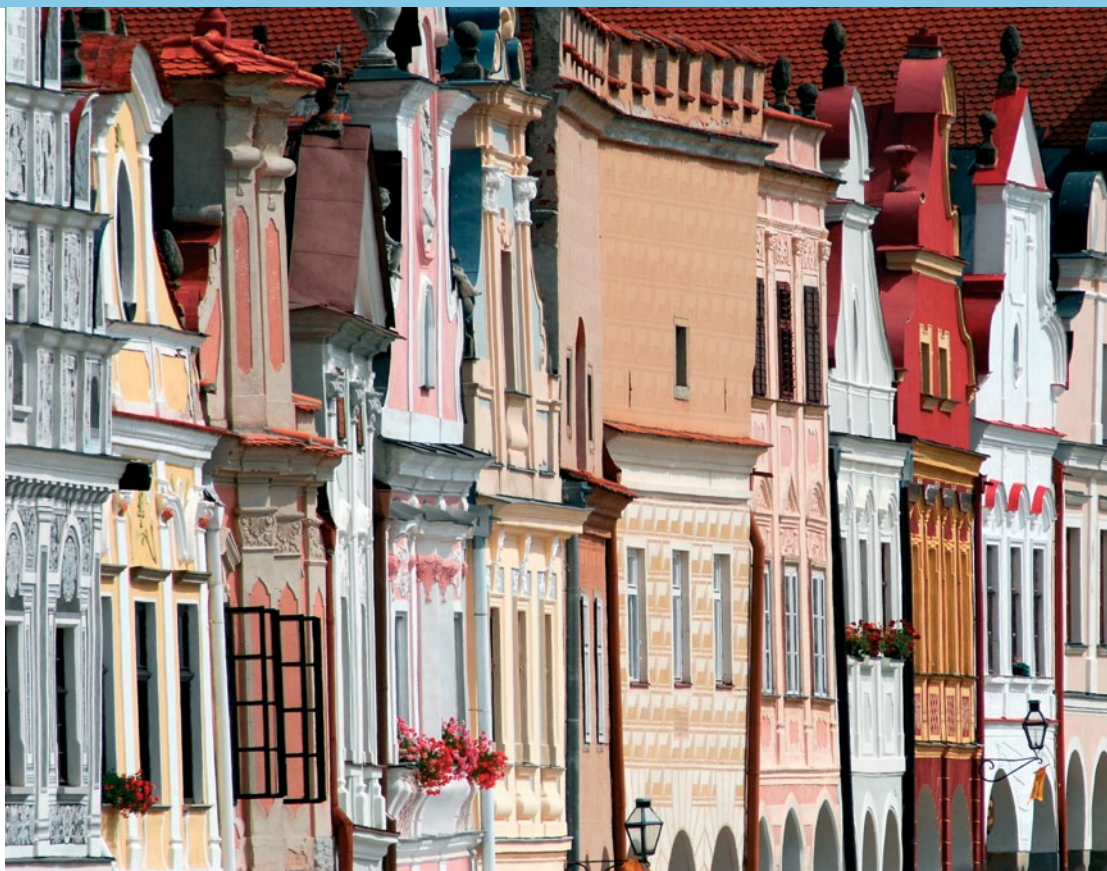

CZECHY

Historyczne centrum miasta Telč

Południowe Czechy, 100 km na zachód od Brna.
K I, IV, 1992

Początki historii miasta sięgają XIII w., kiedy na wzgórzu stanęły pierwsze drewniane domy. Pod koniec XIV w. pożar zniszczył większą część zabudowy Telča. Do odbudowy miasta zastosowano budulec kamienny, dodatkowo nowy gród otoczono murami, a system obronny wzmocniono siecią sztucznych stawów. Oprócz malowniczego zamku gotyckiego, który obecny kształt otrzymał pod końca XV w., po przebudowie wcześniejszej twierdzy, cennym zespołem architektonicznym jest urokliwy rynek otoczony malowniczymi renesansowymi kamienicami.

CZECHY

Historyczne centrum Pragi

Środkowe Czechy, 300 km na północny zachód od Wiednia.
K II, IV, VI, 1992, 2012

Najpiękniejsze miasto Europy od lat niezmiennie zachwyca i rozkocha w sobie kolejne pokolenia.

Sercem Złotej Pragi jest Stare Miasto, a najważniejszym na nim miejscem – Staromiejski Rynek. Prowadzi do niego ul. Celetná – ulubione miejsce spacerów prażan. Najstojniejszą atrakcją rynku jest ratusz z niezwykłym XV-wiecznym zegarem astronomicznym Orloj, który co godzinę oferuje niezwykły spektakl: paradę figurek

dwunastu apostołów oraz Śmierci, Próżności, Turka i Żyda.

Obowiązkowym punktem pobytu w Pradze jest romantyczna przechadzka, najlepiej o zmierzchu, po najstojniejszym moście w Czechach. XIV-wieczny most Karola to dziś przede wszystkim deptak, na którym się odpoczywa, spotyka z przyjaciółmi i romansuje. W pobliżu kryje się wyspa Kampa – urokliwy zakątek, którego czar doceniają nie tylko zakochani.

Będąc w Pradze, koniecznie trzeba zobaczyć niezwykłą Złotą Uliczkę, na której dawniej mieszkali alchemicy, a następnie wybrać się na spacer śladami tajemniczych praskich legend, na przykład tej o olbrzymie Golemie, którego duch nadal unosi się nad nastrojowym żydowskim Josefovem. Warto też wybrać się na spacer śladami Fraza Kafki i oczywiście dzielnego wojaka Szwejka.

CZECHY

Kolumna św. Trójcy w Ołomuńcu

Wschodnie Czechy, 100 km na południowy zachód od Ostrawy.

K I, IV, 2000

Kolumna została wzniesiona na początku XVIII w. ku czci Świętej Trójcy jako wotum za zwalczenie epidemii w Ołomuńcu. Jest to najwybitniejszy przykład tego typu budowli dziękczynnej, charakterystycznej dla Europy Środkowej. Monument, który

osiąga 35 m wysokości, reprezentuje regionalny styl zwany barokiem ołomunieckim. Kolumna została ozdobiona kilkoma wspinałymi rzeźbami religijnymi dłuta znanego artysty morawskiego Ondřeja Zahnera.

CZECHY

Krajobraz kulturowy Lednice-Valtice

Południowo-wschodnie Czechy, 50 km na południe od Brna.

K I, II, IV, 1996

Krajobraz kulturowy Lednice-Valtice, który rozpościera się na Morawach na obszarze 200 km², to jedno z największych założeń parkowo-pałacowych w Europie. Kompleks powstał w wyniku przekształcenia przez rodzinę Lichtensteinów wiejskich posiadłości w urzekający zespół architektoniczny.

Przez 300 lat na południowych Morawach pracowano nad systemem sztucznych stawów, stylizowano romantyczne ruiny, a nawet wybudowano wysoki na 60 m minaret, który stanowi popularny punkt widokowy. Dzięki mozolnej pracy architektów, m.in. Johanna Bernharda Fischera von

Erlacha, wyszukany barokowy, klasycystyczny i neogotycki styl pałaców w Lednicach i Valticach wtapia się płynnie w ogrody i parki, których projekt został opracowany według romantycznej koncepcji angielskiej sztuki pejzażowej. Kompleks bywa nazywany ogrodem Europy.

CZECHY

Kutná Hora – Stare Miasto z kościołem św. Barbary i katedra Mariacka w dzielnicy Sedlec

Środkowe Czechy, nad rzeką Vrchlicę, 65 km na wschód od Pragi.

K II, IV, 1995

Kutná Hora, od XIV do XVIII w. drugie po Pradze miasto Czech, wzbogaciła się na srebrze. Kiedy w XVIII w. cenny kruszec się skończył, a kopalnie opustoszały, bańka dobrobytu pękła. Po czasach świetności pozostał jednak trwały ślad – zabytkowa starówka i przedmieście Sedlec. Zachwycający kościół św. Barbary, patronki górników, został ufundowany przez pracowników kopalni. Budowę rozpoczęto pod koniec XIV w., a zakończono 500 lat później. To jeden z najciekawszych przykładów gotyku w Europie. Disneyowskiego charakteru nadają mu liczne przypory, pinakle, sterczyny i gar-

gulce. Całości kompozycji dopełniają trzy kopuły. Pięcionawowe wnętrze jest wysokie – w najwyższym punkcie nawy głównej osiąga 30 m – i przestronne, a ornamenty na sklepieniach wyszły spod ręki prawdziwego mistrza. Neogotycki ołtarz główny wykonano na przełomie XIX i XX w. Na malowniczej starówce co krok natrafia się na uroczę pamiątki przeszłości: kościół św. Jakuba z przełomu XIV i XV w., Włoski Dwór z XIII w., XV-wieczną kamienną fontannę na Rejskovom náměstí, dům U Mar-morů przy ulicy Šultysovej czy XV-wieczny Kamenný dům przy ul. Radnickiej.

CZECHY

■ Ogrody i zamek w Kromieryżu

Wschodnie Czechy, 65 km na północny wschód od Brna.

K II, IV, 1998

Zamek i ogrody kwiatowe w Kromieryżu to wyjątkowe założenie parkowo-pałacowe utworzone w latach 1665–1675 z inicjatywy biskupa ołomunieckiego Karla II von Liechtensteina-Kastelkorna. Projektantami tego niezwykłego przedsięwzięcia

byli Filibert Luchese oraz Giovanni Pietro Tencalla. W centralnym punkcie ogrodów wzniesiono ośmioboczną rotundę ozdobioną kombinacją stiuków i malowideł o tematyce mitologicznej. Najważniejszym obiektem kompleksu jest 224-metrowa ga-

leria kolumn ozdobiona 46 rzeźbami przedstawiającymi postaci z mitologii greckiej i rzymskiej. Niestety, zespół ogrodowy nie zachował się w całości, jednak wraz z zamkiem stanowi wzorcowy przykład środkowoeuropejskiej rezydencji barokowej.

CZECHY

■ Sanktuarium pielgrzymkowe św. Jana Nepomucena Zelená Hora

Wschodnie Czechy, Morawy, 150 km na południowy wschód od Pragi.

K IV, 1994

Na wzgórzu Zelená Hora na Morawach, w mieście Zdziar nad Sazawą, wznosi się kościół pielgrzymkowy zbudowany ku czci św. Jana Nepomucena. Gotycko-barokowa budowla z początku XVIII w. to najbardziej oryginalne dzieło architekta Jana Błazeja

Santiniego, w którym zostały połączone na pozór bardzo odległe style. Ten wybitny budynek charakteryzuje się motywem przewodnim w postaci liczby pięć, co miało symbolizować pięć gwiazd, które się ukazały nad głową Jana Nepomucena w chwili

jego śmierci. Konstrukcja świątyni została oparta na planie pięcioramiennej gwiazdy, zaprojektowano pięć wejść i pięć ołtarzy, a ołtarz główny ozdobiono pięcioma figurami aniołów oraz pięcioma gwiazdami.

CZECHY

Wieża Holaszowice

Południowe Czechy, 20 km na zachód od Czeskich Budziejowic.

K II, IV, 1998

Pierwsze ślady osadnictwa na terenie czeskiej wsi Holaszowice pochodzą z neolitu. Na przełomie IX i X w. osiedlili się tu Słowianie. Pierwsza wzmianka w dokumentach o miejscowości pochodzi z 1263 r. Pod koniec XIII w. król Wacław II przekazał wieś klasztorowi Cystersów, który sprawował pieczę nad miejscowością do połowy XIX w. W czasach panowania zakonników powstała cha-

rakterystyczna późnobarokowa zabudowa Holaszowic, która stanowi dobrze zachowany przykład tradycyjnej wioski z Europy Środkowej. Architektura Holaszowic to przede wszystkim liczne, typowe dla tego regionu budynki z XVIII i XIX w. usytuowane na średniowiecznym planie wsi. Taki styl budownictwa zwany jest w tym rejonie barokiem ludowym.

CZECHY

Willa Tugendhatów w Brnie

Wschodnie Czechy, 200 km na południowy wschód od Pragi.

K II, IV, 2001

Willa Tugendhatów w Brnie to doskonały przykład stylu międzynarodowego w modernizmie architektonicznym, który rozwinął się w Europie w latach 20. XX w. Wzniesiony na wzgórzu budynek zaprojektował architekt Mies van der Rohe na zlecenie bogatej rodziny przemysłowców. Szczególna war-

tość budowli wiąże się z zastosowaniem nowatorskich koncepcji przestrzennych (konstrukcja szkieletowa) i estetycznych, mających na celu uwzględnienie potrzeb wynikających z nowego stylu życia. Jest to jedno z najwybitniejszych dzieł architektury modernistycznej.

CZECHY

Zamek w Litomyšlu

Środkowe Czechy, 170 km na wschód od Pragi.

K II, IV, 1999

Zamek w Litomyšlu to renesansowa budowla z arkadowym dziedzińcem, wzniesiona w stylu, który narodził się we Włoszech, a następnie w XVI w. przyjął się i szeroko rozpowszechnił w Europie Środkowej. Perła czeskiego renesansu urzeka koncepcją i dekoracją, a także XVIII-wiecznymi przybudówkami w stylu barokowo-klasycystycznym oraz arkadowym dziedzińcem. W zamku zachowały się wszystkie zabudowania gospodarcze stanowiące nieodłączną część rezydencji arystokratycznej.

DANIA

■ Fiord lodowy Ilulissat na Grenlandii

Zachodnia Grenlandia, nad zatoką Disko, 250 km na północ od koła arktycznego.

N VII, VIII, 2004

Miasto Ilulissat zostało założone w 1741 r. Jego nazwa po grenlandzku oznacza górę lodową. Duńska nazwa – Jakobshavn – powstała na cześć Jakoba Severina, który w 1739 r. pokonał w bitwie morskiej cztery okręty w Qeqertarsuup Bay. Usytuowane przy fiordzie Ilulissat jest dziś ważnym portem przeładunkowym i rybackim. Do fiordu, zajmującego powierzchnię 40 240 ha,

uchodzi lodowiec Sermeq Kujalleq – jeden z nielicznych, dzięki któremu pokrywa lodowa Grenlandii trafia do morza. Sermeq Kujalleq jest również zaliczany do najbardziej aktywnych, a także najszybciej przemierzających się lodowców – 19 m na dobę. Każdego roku powiększa się o ponad

35 km³ lodu. Badania prowadzone na tym obszarze od ponad 250 lat pomogły zrozumieć m.in. przebieg zmian klimatu i procesy glaciologiczne. Krajobraz regionu to olbrzymia powierzchnia wody usiana wielkimi bryłami lodu odłamanymi od lodowca (cienienie się lodowców), dryfującymi przez wiele miesięcy po całym obszarze fiordu.

DANIA

■ Katedra w Roskilde

Wschodnia część wyspy Zelandii, 30 km na zachód od Kopenhagi.

K II, IV, 1995

Nazwa miasta pochodzi od legendarnego założyciela Hroar (Ro) i świętych źródeł (kilde), znajdujących się w pobliżu. W średniowieczu był to ważny port morski, a do początku XV w. główna rezydencja królów Danii i do 1536 r. siedziba biskupa. Gotycka katedra powstała w XII w., natomiast w późniejszym okresie (XIII–XV w.) została powiększona o dwie wieże i była pierwszą taką katedrą wybudowaną na terenie Skandynawii. Wzniesiona z cegły zapoczątkowała rozprzestrzenianie się tego stylu

budownictwa w całej Europie Północnej. Wyposażona w sześć dzwonów trójnawowa świątynia jest otoczona kaplicami pochodzącymi z różnych okresów. Najważniejszym elementem wnętrza jest ołtarz główny wykonany w Antwerpii, pochodzący z XVI w. W kolejnych wiekach, aż do końca XIX stulecia, dostawiano przybudówki i kaplice boczne. Od XV w. katedra pełni funkcję mauzoleum duńskiej rodziny królewskiej.

DANIA

Kurhany, kamienie runiczne i kościół w Jelling

Środkowa część Półwyspu Jutlandzkiego, 8 km na północny-zachód od miasta Vejle.

K III, 1994

W X w. Jelling było rezydencją władców duńskich. Do naszych czasów przetrwał zrekonstruowany romański kościół, dwa kurhany i dwa kamienie runiczne. Kurhany mają identyczny kształt i wielkość: ich średnica wynosi 70 m, a wysokość 11 m. Pochodzą z X w. i zostały ustawione przez króla Gorma dla uczczenia jego małżonki Thyry (930 r.) oraz przez ich syna, Haralda Sinozę-

bego, ku czci rodziców (980 r.). Na jednym z nich znajduje się wyryty runami napis dotyczący chrystianizacji ludu duńskiego. Kurhany i pierwszy z kamieni są świadectwem nordyckiej kultury pogańskiej, a drugi kamień wraz z kościołem stanowią dowód na przechodzenie ludności duńskiej na wiarę chrześcijańską w X w. Kurhany to największe tego typu obiekty w Danii.

DANIA

Stevns Klint

Wyspa Zelandia, półwysp Stevns, na południe od Kopenhagi.

N VIII, 2014

Stevns Klint, czyli klify na wschodnim wybrzeżu półwyspu Stevns, pomiędzy miejscowością Rødvig a przylądkiem Mandehoved, od średniowiecza aż do połowy XX w. były miejscem, skąd pozyskiwano cenny w budownictwie surowiec skalny. Cechą charakterystyczną klifu jest jego budowa geologiczna. Miękkie skały kredowe, cały czas wypłukiwane przez Bałtyk, nakryte są

wapieniami. Na skutek niszczycielskiej działalności wody powstają wapienne czapy zawieszone nad morskim brzegiem, które co jakiś czas obrywają się pod własnym ciężarem i wpadają do morza. Najbardziej widowiskowa część klifu znajduje się w okolicy miejscowości Højerup, gdzie nad urwiskiem stoi średniowieczny kościół. W 1928 r. fragment budynku runął do wody.

DANIA

Zamek Kronborg

Północno-wschodnia część Zelandii, 4 km od wybrzeża Szwecji.

K IV, 2000

Portowe miasto Helsingør jest usytuowane nad zwężeniem cieśniny Sund, która łączy Danię i Szwecję. Od XIII w. było znane jako osada handlowa. Zamek Kronborg jest zaliczany do najważniejszych zabytków architektury duńskiej, zapisał się także w historii Europy Północnej (XVI-XVIII w.). Prace budowlane trwały w latach 1574-1585. W 1629 r. w wyniku wybuchu pożaru obiekt został zniszczo-

ny, a jego odbudowę zajęli się Christian IV. W XVII w. warownię otoczono bastionami z kazamatami. Budowla jest doskonałym przykładem stylu renesansowego. We wnętrzu znajdują się bogate zbiory sztuki oraz muzeum żeglugi i handlu. Kronborg znany jest na świecie jako zamek Elsinore, miejsce akcji najśłynniejszego dramatu Szekspira – *Hamleta*.

ESTONIA

■ Historyczne centrum Tallinna

Północna Estonia, 80 km na południe od Helsinek, port nad Zatoką Fińską.

K II, IV, 1997, 2008

Tallinn – wcześniej znany jako Rewel – jest stolicą i największym miastem w Estonii. Słynie z kamienic z czerwonymi dachami, baszt i wież. Jego dzieje sięgają X w., kiedy był osadą targowo-portową. Pełnił ważną rolę w kontaktach handlowych krajów nadbałtyckich. Miasto otoczone jest potężnymi murami ze słynnymi basztami, m.in. Kiek

in de Kõk z pierwszej połowy XIV w. oraz Tłusta Margarita z początku XVI w. Starówka jest dobrze zachowana, a średniowieczny rynek obfituje w zabytki. Wśród najciekawszych obiektów należy wymienić m.in. kościół gotycki św. Mikołaja z potężną wieżą i później dobudowanymi kaplicami, a także gotycki ratusz ze smukłą wieżą.

W sali magistratu znajdują się drewniane ławy ozdobione rzeźbami (z początku XV w.). Na uwagę zasługują także gotyckie domy mieszkalne, np. zespół domów Trzy Siostry z pierwszej połowy XV w. oraz renesansowy dom Czarnogłowych (1597 r.).

FINLANDIA

Archipelag Kvarken/Pobrzeże Zachodniobotnickie

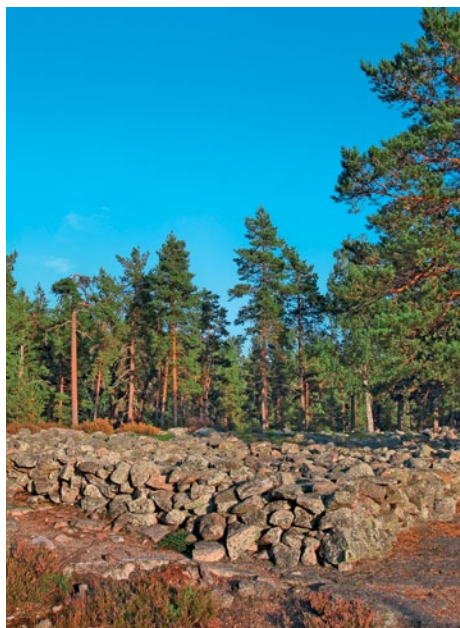
Wpis transgraniczny: południowo-zachodnia Finlandia, wschodnia Szwecja, nad Zatoką Botnicką.

N VIII, 2000, 2006

Archipelag Kvarken znalazł się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego w 2006 r. jako rozszerzenie wpisu Pobrzeża Zachodniobotnickiego w Szwecji z 2000 r. Po powiększeniu obszar zajmuje powierzchnię około 194 tys. ha. Składa się z 5600 wysp i wysepek o połaćdowanych grzbietach, które powstały

10–24 tys. lat temu. Archipelag ma nieregularny kształt, znajdują się tam liczne jeziora, małe zatoki i płaskie wzgórza osiągające wysokość do 350 m n.p.m. Roślinność regionu jest typowa dla tajgi zachodniej Euroazji – borealne lasy i flora typowa dla terenów podmokłych. Dzięki różnicom wysokości i zmienności rzeźby występuje tu duża róż-

norodność roślinna. Przybrzeżne wysepki są siedliskiem ptaków morskich. Główne walory przyrodnicze archipelagu są związane z historią zlodowaceń na tym obszarze. Region jest niezwykłym miejscem – w wyniku cofania się lodowca powierzchnia wysp wciąż się podnosi nad poziom morza, mniej więcej o 0,9 m na 100 lat.

FINLANDIA

Cmentarzysko z epoki brązu w Sammallahdenmäki

Południowo-zachodnia Finlandia, 15 km na wschód od Raumu.

K III, IV, 1999

Na terenie usytuowanego na wzgórzu cmentarzyska znajdują się 33 granitowe groby w postaci kopców. Dwadzieścia osiem spośród nich pochodzi z wczesnej epoki brązu. Kultura tego okresu (1500–500 p.n.e.) na obszarze Skandynawii zaznaczyła się na wybrzeżu Finlandii oraz na terenie archipelagu. Ze względu na wygląd kopce można podzielić na kilka grup według kształtu i wielkości. W ówczesnym czasie

wzgórze było pozbawione drzew i miejsce prawdopodobnie zostało wybrane ze względu na nieograniczony dostęp do morza, a także promieni słonecznych padających z każdego kierunku. Zabytek jest związany z rytuałami kultu słońca, który ze Skandynawii rozprzestrzenił się na inne regiony Europy. Cmentarzysko jest świadectwem dawnych obrzędów religijnych i pogrzebowych Europy Północnej.

FINLANDIA

Fabryka obróbki drewna i tektury w Verli

Południowa Finlandia, 160 km na północ od Helsinek.

K IV, 1996

Fabryka Verla oraz usytuowane w pobliżu dzielnice są przykładem dobrze zachowanego wiejskiego zakładu przemysłowego, wytwarzającego masę papierową, papier oraz karton. Przedsiębiorstwo zostało założone przez Hugo Neumana w 1872 r. Zabudowania fabryczne cechuje styl neogotycki, który w czasach budowy był już co prawda przestarzały, ale pomimo tego kompleks jest technicznie zaawansowaną konstruk-

cją, o czym świadczą np. betonowe wzmocnienia podłogi. Infrastruktura przemysłowa była tradycyjna i tylko w niewielkim stopniu została zmodyfikowana w latach 1882–1920. Przez 81 lat funkcjonowania papiernia w Verli wyprodukowała 150 tys. ton kartonów. Sprzedaż była prowadzona na rynek krajowy, Rosję, środkową Europę, a także południową Amerykę.

FINLANDIA

■ Twierdza Suomenlinna

Półwysep i sąsiadujące wyspki nad Zatoką Fińską.

K IV, 1991

Helsinki zostały założone przez króla szwedzkiego Gustawa I Wazę nad rzeką Vantaa. W 1640 r. miasto przeniesiono na obecne miejsce. Na przestrzeni wieków XVII–XVIII było kilkakrotnie niszczone zarówno przez najazdy rosyjskie, jak i kłęski żywiołowe. Twierdza Suomenlinna została wzniesiona na siedmiu wyspach, położonych blisko siebie niedaleko od brzegu w Zatoce Helsińskiej. Powstała w latach 1748–1772

u wejścia do portu jako obrona Helsinek przed najazdami Rosjan. Jest to zabytek architektury wojskowej i jedna z najciekawszych atrakcji turystycznych Finlandii. Obiekt składa się z nieregularnej sieci bastionów. Kształt kompleksu wynika z silnie zróżnicowanego terenu, a także skalistego podłoża. Podczas długiej historii twierdza pełniła funkcje obronne dla trzech państw – Szwecji, Rosji i Finlandii.

FINLANDIA

■ Zabytkowa dzielnica Rauma

Południowo-zachodnia Finlandia, 80 km na północny zachód od miasta Turku.

K IV, V, 1991

Rauma została założona w 1442 r. i jest jednym z najstarszych portów Finlandii. Znajduje się nad Zatoką Botnicką. Zabudowa miasta powstała wokół klasztoru Franciszkanów. W skład sakralnego kompleksu wchodzi m.in. kościół św. Krzyża z XV w., który przetrwał w dobrym stanie do dziś. Zabytkowa dzielnica, Vanha Rauma, jest wspaniałym przykładem dawnego miasta nordyckiego z centrum zbudowanym wy-

łącznie z drewna. Rauma była zniszczona przez pożar pod koniec XVII w. Pomimo zmian zachodzących w XIX w. pierwotna architektura przetrwała, a nowe budowle wzniesiono poza zabytkowym centrum. Starówka w Raumie jest największym historycznym zespołem miejskim w Krajach nordyckich, zajmuje powierzchnię 28 ha i składa się z 600 niskich budynków.

FINLANDIA

■ Zabytkowy kościół w Petäjävesi

Środkowa Finlandia, 30 km na zachód od Jyväskylä.

K IV, 1994

Drewniany kościół luterński został zbudowany w latach 1763–1765 przez Jaakka Klemetinpoikę Leppäneną. Dzwonnicę wzniesiono w 1821 r. na polecenie Erkki Jaakonpoika Leppäneną – wnuka głównego budowniczego. Usytuowanie kościoła na wyspie było celowe, aby ułatwić dostanie się do niego łodzią, a w zimie pieszo po lodzie. Świątynia powstała na planie krzyża,

a do budowy wykorzystano pnie drzew iglastych. Jest to typowy przykład tradycyjnej architektury regionalnej w Skandynawii. Harmonijnie łączy w sobie styl renesansowy oraz starsze elementy gotyckie, m.in. sklepienia żebrowe. Taki rodzaj architektury sakralnej rozwinął się pod koniec XVII w. w miastach, a w kolejnych latach stał się popularny również na wsiach.

FRANCJA

Albi – miasto biskupie

Południowa Francja, w regionie Midi-Pyrénées, nad Tarną, 80 km na północny wschód od Tuluzy.
K IV, V, 2010

Biskupie miasto Albi jest przykładem kompleksu miejskiego rozwijającego się od średniowiecza aż do obecnych czasów. Do najcenniejszych zabytków można zaliczyć m.in. gotycką katedrę Sainte Cécile. Jej budowa rozpoczęła się w XIII w. i trwała przez następne 200 lat. Jest to największa na świecie świątynia zbudowana z cegły w kolorze pomarańczowo-czerwonym, o długości 113 m i szerokości 35 m. Wie-

ża katedry, wnosząca się na wysokość 78 m, góruje nad całym miastem i regionem jako wieża strażnicza. Romański most z XI w. i dzielnica Saint Salvi z romańsko-gotyckim kościołem są świadectwem wczesnego średniowiecznego rozwoju ekonomicznego miasta. Na uwagę zasługuje także Palais de la Berbie – obronny pałac arcybiskupi (XIII–XV w.), najstarszy we Francji i najlepiej zachowany.

FRANCJA

Budowle obronne Sébastiena Vaubana

Wzdłuż granicy wschodniej, północnej i zachodniej Francji.

K I, II, IV, 2008

Francuski inżynier wojskowy i architekt – Sébastien le Prestre de Vauban (1633–1707) – opracował nowy, ulepszony sposób fortyfikacji. Przebudował cały system obronny Francji, stawiając 33 nowe twierdze, m.in. w Perpignan, Dunkierce, Mont-Louis i modernizując ponad 100 innych. Powstały tzw. trzy systemy fortyfikacji Vaubana. Na przedpolach twierdz wybudowano dodatkowe umocnienia, np. kolejne linie okopów, równoległe do głównego obiektu i połączo-

ne ze sobą rowami. W skład zabytkowych zespołów wchodzi np. umocnione miasta zbudowane od podstaw, wieże obronne, mury i cytadele. Vauban odegrał istotną rolę w historii fortyfikacji w Europie, a także na innych kontynentach, a jego system do dziś pozostaje doskonałym przykładem architektury obronnej. Na Listę UNESCO wpisano 12 budowli, umiejscowionych wzdłuż zachodniej, północnej i wschodniej granicy Francji.

FRANCJA

Canal du Midi

Południowo-zachodnia Francja, łączy Morze Śródziemne z Oceanem Atlantyckim.

K I, II, IV, VI, 1996

Kanał żeglowny w południowej Francji, wykorzystując wodę ze sztucznego zbiornika zbudowanego w Montagne Noire, łączy Tuluzę z portem Sète nad Morzem Śródziemnym. Został zbudowany w latach 1667–1694 z inicjatywy Pierre'a-Paula Riqueta jako Królewski Kanał Langwedocji. Projektant zatroszczył się o estetykę architektoniczną oraz krajobraz, dlatego

obiekt pozostaje w równowadze ze środowiskiem naturalnym. Kanał składa się z 328 budowli oraz różnych urządzeń, m.in. tuneli, akweduktów, śluz, a także mostów. Od czasu zakończenia II wojny światowej był wykorzystywany wyłącznie do celów rekreacyjnych. Uważany jest za jedno z najwybitniejszych osiągnięć inżynierii lądowej na świecie.

FRANCJA

■ Dolina Loary pomiędzy Sully-sur-Loire i Chalonnes

Północno-zachodnia Francja.

K I, II, IV, 1999, 2000

Ta historyczna kraina Francji ze stolicą w Tours jest przykładem połączenia kulturowego dziedzictwa z naturalnym krajobrazem. Na terenie doliny znajduje się ponad 300 zamków, z których większość pochodzi z okresu średniowiecza i renesansu. Prawie na całej długości dolina Loary jest poprze-

cinana groblami. Wodostęgach kilku kilometrów na jej brzegach usytuowane są wioski, miasteczka i miasta, które wraz z zamkami oraz terenami leśnymi i uprawnymi tworzą niezwykle malowniczy krajobraz. Obszar doliny jest słynny z powodu zabytkowych miast, m.in. Blois, Chinon, Saumur oraz Or-

léans, terenów uprawy winorośli znajdujących się nad Loarą, a w szczególności ze światowej sławy budowli, m.in. pałacu Château de Chambord – dołączonego do wpisu „Dolina Loary” w 2000 r.

FRANCJA

Drogi pielgrzymkowe do Santiago de Compostela

Region Aquitaine, Auvergne, Basse-Normandie, Bourgogne, Centre, Champagne-Ardenne, Ile-de-France, Languedoc-Roussillon, Limousin, Midi-Pyrénées, Picardie, Poitou-Charentes, Provence-Alpes-Côte d'Azur.

K II, IV, VI, 1998

W średniowieczu szlaki pielgrzymkowe do hiszpańskiej katedry Santiago de Compostela odrywały ważną rolę religijnej i kulturalnej wymiany. W sanktuarium znajduje się grób, który jest uznawany za miejsce pochówku apostoła – Świętego Jakuba. Historia pielgrzymowania rozpoczęła się już w IX w., ale zwłaszcza od XI w. szlak był najbardziej uczęszczaną trasą obok dróg

do Rzymu i Jerozolimy. We Francji znajdują się cztery główne trasy, zaczynające się w Paryżu, Vézelay, Le Puy oraz Arles. Szlaki są oznaczone muszlą św. Jakuba – symbolem pielgrzymów – oraz strzałkami. Po drodze można podziwiać cenne zabytki, a także liczne budowle, które powstały z myślą o pielgrzymach zmierzających do Santiago de Compostela.

FRANCJA

Grande Île w Strasburgu

Wschodnia Francja, przy ujściu rzeki Ill do Renu, nad kanałem Marna-Ren i Rodan-Ren.

K I, II, IV, 1988

Miasto Strasburg od 1949 r. jest siedzibą Rady Europy, natomiast od 1979 r. Parlamentu Europejskiego. Otoczona kanałami Wielka Wyspa jest historycznym centrum Alzacji. W śródmieściu znajdują się liczne zabytki, m.in. romańsko-gotycka ka-

tredra Notre Dame (XI–XV w.), zbudowana z czerwonego piaskowca, o harmonijnym wyglądzie pomimo różnorodności stylów. Charakteryzuje ją asymetryczna fasada (XIII w.), piękne witraże (XII–XV w.), rzeźbione portale oraz jedna wieża o wysokości

139 m. Katedrę zniszczono w 1870 r. i podczas II wojny światowej; później została starannie zrekonstruowana. Na uwagę zasługują również: cztery kościoły, ratusz oraz pałac Rohan, który był kiedyś siedzibą biskupów.

FRANCJA

Hawr – miasto odbudowane przez Auguste'a Perreta

Północna Francja (Normandia), przy ujściu Sekwany do cieśniny La Manche, 216 km na północny zachód od Paryża.

K II, IV, 2005

Początkowo Hawr był wioską rybacką. W 1517 r. Franciszek I zlecił wybudowanie tu portu. Miasto zostało zniszczone w ponad 80% podczas II wojny światowej. Rekonstrukcję wykonano w latach 1945–1964 według planu Auguste'a Perreta, który jest

uznawany za ojca żelbetu, ponieważ jako jeden z pierwszych architektów zastosował ten materiał w budownictwie. Ze względu na warunki glebowe oraz wysoki poziom wód gruntowych Hawr został odbudowany na żelbetonowej platformie wznoszącej się

na wysokość 3,5 m na powierzchni 150 ha. Nowa zabudowa jest przykładem modernistycznej architektury miasta zaprojektowanego od podstaw. Do najciekawszych obiektów zalicza się m.in. kościół Saint-Joseph oraz centrum Wulkan.

FRANCJA

■ Jaskinie z malowidłami i rytami naskalnymi w dolinie Wezery

Południowo-zachodnia Francja, region Akwitanii, departament Dordogne.

K I, III, 1979

W dolinie Wezery znajduje się 147 prehistorycznych stanowisk pochodzących z okresu paleolitu oraz 25 bogato zdobionych jaskiń. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje jaskinia Lascaux odkryta w 1940 r. Zachowane tam malowidła i rytym naskalne, które powstały w okresie kultury magdaleńskiej

(późny paleolit), przedstawiają m.in. konie stepowe, bizony, jelenie i nosorożce. Zwierzęta uchwycone są przeważnie w ruchu. Malowidła charakteryzują się wspaniałymi szczegółami, nasyceniem kolorów oraz realizmem. Prehistoryczny region zajmuje prostokątny obszar o wymiarach 30 x

40 km. Odkryte na tym terenie przedmioty oraz dzieła sztuki są rzadkim świadectwem dawno już wymarłej cywilizacji. Dolina Wezery jest ważnym miejscem ze względu na dziedzictwo etnologiczne, antropologiczne oraz kulturowe.

FRANCJA

■ Katedra Notre Dame, dawne opactwo Saint-Rémi i pałac arcybiskupi w Reims

Północna Francja, region Szampania-Ardeny, 140 km na północny-wschód od Paryża.

K I, II, VI, 1991

Reims – starożytne Durocortorum – we wczesnym średniowieczu było rezydencją królów frankijskich, a w latach 1179–1825 wyłącznym miejscem koronacji władców Francji. Podczas wojny stuletniej miasto odegrało znaczącą rolę, a także było ważnym punktem strategicznym w czasie I i II wojny światowej. W Reims podpisano kapitulację Wehrmachtu, która zakończyła działania wojenne na froncie zachodnim. Do najciekawszych zabytków zalicza się wspaniałą gotycką katedrę No-

tre Dame z XIII w. (wieże z XIV–XV w.), która ma klasyczne proporcje oraz bogato rzeźbione wnętrza. Zabytek jest zaliczany do najwybitniejszych dzieł architektury średniowiecznej we Francji. Równie ciekawy jest Palais du Tau, dawna siedziba arcybiskupów, gdzie zgromadzono cenne przedmioty koronacyjne oraz dzieła sztuki. W bazylice opactwa w Saint-Rémi zostały złożone szczątki św. Remigiusza, biskupa Reims.

FRANCJA

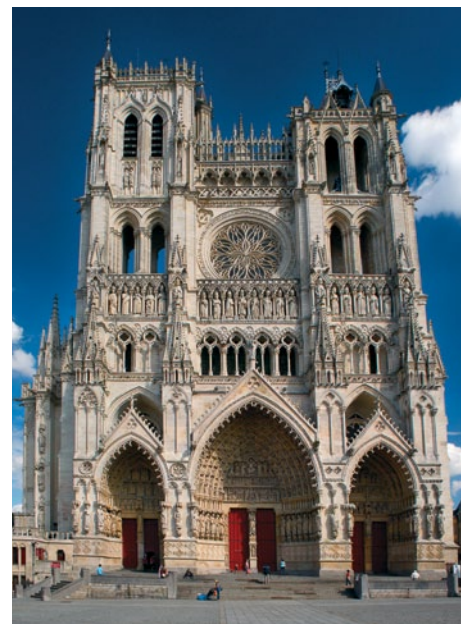
■ Katedra w Amiens

Północna Francja, 140 km na północ od Paryża, nad rzeką Sommą.

K I, II, 1981, 2013

W historycznym centrum miasta Amiens wznosi się wspaniała gotycka świątynia, największa z trzech gotyckich francuskich katedr zbudowanych w XIII w. Jej długość wynosi 145 m, ale jest o 7 m dłuższa od katedry w Reims i o 15 m dłuższa od katedry w Chartres. Strzelista nawa osiąga 42,3 m wysokości w szczytowym punkcie sklepienia oraz 14,6 m szerokości. Proporcja 3:1 dodaje nawie smukłości i elegancji,

czyniąc z niej najpiękniejszą wśród katedr pochodzących z tego okresu. Dzięki zastosowaniu otwartych arkad i dużych okien wnętrze jest jasne i przestrzenne. Katedra wyróżnia się także cennymi rzeźbami. W półkolistym łuku nad portalem głównym fasady zachodniej znajdują się sceny z Sądu Ostatecznego, natomiast na fasadzie umieszczono 22 posągi nazywane galerią królów.

FRANCJA

Katedra w Bourges

Środkowa Francja, 200 km na południe od Paryża, nad kanałem Berry.

K I, IV, 1992, 2013

Juliusz Cezar w swoich dziełach uważał Bourges za jedno z najpiękniejszych miast w Galii. Chrześcijaństwo dotarło tam w III w. Miasto rozpościera się na szczycie wzgórza, a góruje nad nim gotycka katedra Saint Étienne. Styl architektoniczny świątyni został wybrany przez nieznanego budowniczego. Katedra, która powstawała przez wiele lat w XII–XIII w., jest arcydziełem średniowiecznej architektury euro-

pejskiej, a była wzorowana na paryskiej katedrze Notre Dame. Wyróżnia się proporcjami, brakiem nawy, rzezbami oraz pięknymi witrażami z XII i XIII w. Świątynia została wyposażona w pięć wspaniałych wyrzeźbionych portali (na środkowym znajduje się scena Sądu Ostatecznego). Budowla jest świadectwem potęgi chrześcijaństwa w średniowiecznej Francji.

FRANCJA

Katedra w Chartres

Północno-zachodnia Francja, 90 km od Paryża, nad rzeką Eure.

K I, II, IV, 1979, 2009

W małej miejscowości Chartres wznosi się wspaniała katedra, również nazywana katedrą Notre Dame. Gotycka budowla pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny powstała w latach 1194–1260 na ruinach katedry romańskiej. Zbudowana jest z wapieni. Stabilność budowli została zapewniona dzięki wkopanym na głębokość 8 m fundamentom. Świątynia ma dwie iglice oraz nawę w stylu ostrołukowym. W dobrym stanie zachowały się krypty

z IX i XI w. Katedra, zaliczana do najważniejszych dzieł wczesnego gotyku, słynie nie tylko z ciekawej architektury, ale także z licznych rzeźb różnej wielkości (od ogromnych do miniaturowych) przedstawiających sceny oraz postaci ze Starego i Nowego Testamentu, a także ze 176 dekoracyjnych witraży z XIII w. (m.in. Błękitna Róża). W zachodniej fasadzie znajduje się cenny romański portal królewski (1145–1155).

FRANCJA

Korsyka – przylądki Girolata i Porto, rezerwat przyrody Scandola i zatoki Piany

Północna część Morza Śródziemnego, 170 km od wybrzeża południowej Francji.

N VII, VIII, X, 1983

Korsyka to malownicza wyspa pocięta głębokimi dolinami rzek, w większości górzysta. W jej zachodniej części znajdują się stare masywy granitowe z najwyższym szczytem Monte Cinto (2710 m n.p.m.), a w północno-wschodniej – młode góry fałdowe. Wybrzeże różnorodnie ukształtowaną rzeźbę: zachodnia część jest górzysta z licznymi zatokami, natomiast wschodnia – płaska, z jeziorami lagunowymi.

Rezerwat Scandola jest częścią Narodowego Parku Korsyki. Porastają go charakterystyczne zarośla zwane makią. Zaliczany jest do najpiękniejszych fragmentów wybrzeża wyspy. To także siedlisko wielu gatunków zwierząt, m.in. albatrosów i kormoranów. Wspaniale prezentuje się również przylądek Porto ze skalistymi klifami i licznymi eukaliptusami.

FRANCJA

■ Kościół Saint-Savin nad rzeką Gartempe

Środkowa Francja, nad rzeką Gartempe, 44 km na wschód od Poitiers.

K I, III, 1983, 2007

Miasto Saint-Savin usytuowane jest nad Atlantykiem, w Zatoce Biskajskiej, w regionie Poitou-Charentes. W czasach panowania Rzymian należało do Akwitanii, natomiast w XII w. przeszło w ręce Anglików. Znajduje się tam kościół Saint-Savin,

który bywa nazywany romańską kaplicą Sykstyńską. Powstał prawdopodobnie w IX w. i był rozbudowywany w XI w. Wzniesiono go na planie krzyża łacińskiego. We wnętrzu znajdują się jedne z najpiękniejszych malowideł ściennych (XI–XII w.),

które są typowym przykładem sztuki średniowiecznej o tematyce religijnej. Witraże okienne pochodzą z późniejszego okresu (XIX w.). Przy kościele znajdują się ładne altanki i sielskie ogrody warzywne.

FRANCJA

■ Laguny Nowej Kaledonii: różnorodność raf koralowych i związanych z nimi ekosystemów

Terytorium zamorskie Francji w Oceanii, w Melanezji, 1200 km na wschód od Australii.

N VII, IX, X, 2008

U wybrzeży wysp Nowej Kaledonii – francuskim archipelagu na Pacyfiku, znajduje się rozległy obszar raf koralowych, jednych z trzech najbardziej zróżnicowanych raf na świecie. Laguny Nowej Kaledonii zapewniają schronienie m.in. zagrożonym wyginięciem żółwiom oraz ssakom morskim – wielorybom i diugoniom. Rify koralowe różnią się pomiędzy sobą zarówno wiekiem

powstania, jak i stadium rozwoju. Wśród nich znajdują się najstarsze, które istnieją w formie skamielin, oraz młodsze, żyjące i wciąż się powiększające. Malownicze tropikalne laguny oraz imponujące rify koralowe są świadectwem istnienia bogatej różnorodności ekosystemów, które przetrwały w niezmienionym stanie przez tysiące lat.

FRANCJA

■ Malowidła naskalne w jaskini Chauveta

Południowa Francja, wąwóz rzeki Ardèche.

K I, III, 2014

Ozdobę malowniczego wąwozu rzeki Ardèche stanowi uwieczniany na setkach fotografii Pont d'Arc, czyli wydrążony przez wodę skalny łuk o rozpiętości 60 m. Nie jest to jednak jedyny atut tego terenu. W 1994 r. w wąwozie odkryto zasypane wejście do jaskini, która, jak się okazało, kryje w sobie niezwykle skarby – kilkadziesiąt malowideł naskalnych. Archeolodzy szacują, że powstały około 32 tys. lat temu. Przedstawiają sceny polowań, wizerunki zwierząt takich jak konie, lwy, mamuty i nosorożce, a także odbicia ludzkich dłoni. Według naukowców są to najstarsze prehistoryczne malowidła, jakie do tej pory odkryto na świecie.

FRANCJA

■ Mont-Saint-Michel wraz z zatoką

Francja, 66 km na północ od Rennes, nad rzeką Couesnon.

K I, III, VI, 1979, 2007

Mont-Saint-Michel to jedna z najbardziej popularnych atrakcji turystycznych Francji. Podczas przypływów wód oceanicznych miasteczko i klasztor są odcięte od stałego lądu, natomiast podczas odpływów, kiedy morze cofa się aż o 12 km, można się do niego dostać suchą nogą po grobli. Na granitowym szczycie 78-metrowego wzgórza znajduje się gotyckie opactwo Benedyktynów. Budowa obiektu rozpoczęła

się w XI w. i ze względu na trudne warunki naturalne była sukcesem technicznym oraz artystycznym. Opactwo pełniło istotną funkcję kulturalną i naukową w średnio-wiecznej Francji. Podczas wojny stuletniej ufortyfikowany klasztor był ważnym punktem strategicznym, w którym odpierano ataki Anglików. W czasach panowania Napoleona na terenie kompleksu utworzono więzienie.

FRANCJA

■ Nadbrzeża Sekwany w Paryżu

Północna Francja, środkowa część Basenu Paryskiego, przy ujściu Marny i Oise.

K I, II, IV, 1991

Paryż – stolica Francji – jest jedną z największych metropolii na świecie. Swoje siedziby ma tu wiele organizacji międzynarodowych, m.in. UNESCO, odbywają się tu także liczne konferencje międzynarodowe. Miasto położone jest na obu brzegach Sekwany, która ma źródło na wyżynie Langres w środkowo-wschodniej części Kraju, a uchodzi do cieśniny La Manche. Rzeka dzieli Paryż na dwie części, jest ściśle związana z historią miasta i jego rozwojem. Przechadzając się nadbrzeżem, można prześledzić poszcze-

gólne etapy rozkwitu stolicy Francji. Rozwój miasta szczególnie dokumentują takie budynki jak Luwr, wieża Eiffla, plac Concorde do Grand i Petit Palais. Katedra Notre Dame i Sainte-Chapelle to niekwestionowane arcydzieła sztuki architektonicznej, a rozległe place i szerokie ulice, zaprojektowane przez słynnego francuskiego urbanistę, barona Georgesha Haussmanna, wpłynęły w znacznym stopniu na urbanistykę światową przełomu XIX i XX w.

FRANCJA

■ Od Wielkich Salin w Salins-les-Bains do Królewskich Salin w Arc-et-Senans

Wschodnia Francja, region Franche-Comté, 35 km od miasta Besançon.

K I, II, IV, 1982, 2009

Pierwszy wpis dotyczył królewskich żup solnych w Arc-et-Senans, ale obecnie na Liście UNESCO figurują kompleksy połączonych ze sobą kopalń. Zabudowania są świadectwem rozwoju przemysłu wydobywczego na terenie Francji. Królewskie Saliny w Arc-et-Senans zostały zaprojektowane przez Claude'a Nicolasa Ledoux. Budowa rozpoczęła się w 1775 r., w cza-

sach panowania Ludwika XVI w. Półokrągła budowla została tak zaplanowana, aby zoptymalizować organizację pracy. Wielkie Saliny w Salins-les-Bains były aktywne przez 120 lat, aż do 1962 r. W latach 1780–1895 wydobytą solankę, przeznaczoną do produkcji soli, transportowano drewnianymi rurami o długości 21 km do Królewskich Salin w Arc-et-Senans.

FRANCJA

■ Okręg Saint-Émilion

Południowo-zachodnia Francja, rejon Akwitanii, w departamencie Gironde.

K III, IV, 1999

Pierwsze ślady ludzkiej obecności w Saint-Émilion pochodzą z epoki kamienia łupanego (35 tys.–10 tys. p.n.e.). Region był gęsto zaludniony w czasach celtycko-galijskich. Przez miasto – położone na wapiennych wzgórzach – wiódł szlak pielgrzymkowy do Santiago de Compostela i od XI w. powstawały tu m.in. kościoły, klasztory oraz inne budynki religijne. Uprawę winorośli na tym żyznym terenie zapoczątkowali Rzy-

mianie. W czasach panowania Anglików w XII w. regionowi został przyznany wyjątkowy status – okoliczne tereny miały być przeznaczone wyłącznie pod uprawę winorośli. Dziś roczna produkcja czerwonego wina w okręgu wynosi 36 mln butelek. Z malowniczym pejzażem pnących się po stokach winorośli doskonale komponują się różnorodne budowle w stylu gotyckim i romańskim.

FRANCJA

■ Opactwo benedyktyńskie i wzgórze Vézelay

Burgundia, 50 km na południowy wschód od Auxerre, nad rzeką Cure.

K I, VI, 1979

Położone na wzgórzu miasteczko Vézelay przez kilka stuleci było jednym z największych punktów pielgrzymkowych chrześcijańskiego Zachodu. Opactwo benedyktyńskie powstało w drugiej połowie IX w. W 1146 r. opat Clairvaux Bernard wezwał pielgrzymów do odbycia drugiej wyprawy krzyżowej do Ziemi Świętej, a w 1190 r. król Francji Filip II August i Anglii Ryszard I Lwie Serce wyruszyli stamtąd na trzecią krucjatę. W skład

opactwa wchodzi kościół św. Marii Magdaleny (XII w.), w którym są przechowywane relikwie świętej. Sanktuarium z romańską nawą i gotyckim prezbiterium słynie również ze wspinających romańskich rzeźb umieszczonych w półokrągłych łukach nad drzwiami i zdobionych filarów. Obiekt uznawany jest za arcydzieło sztuki romańskiej. Z tarasu znajdującego się za kościołem rozpościera się malowniczy widok na dolinę i wzgórze.

FRANCJA

■ Opactwo cysterskie w Fontenay

Środkowa Francja, region Burgundii, 7 km na południowy wschód od miasta Montbard.

K IV, 1981, 2007

W Fontenay – podmokłej dolinie – w 1118 r. św. Bernard założył opactwo Cystersów. W skład zabytkowego zespołu wchodzi m.in. zbudowany w latach 1139–1147, najstarszy we Francji kościół, wspinający przykład romańskiej świątyni cysterskiej. Do kompleksu należą także: XII-wieczny klasztor z charakterystyczną romańską architekturą, krużganek, starożytny gotycki refektarz (zniszczony w 1745 r.), dormito-

rium z ręcznie ciosanymi belkami, piekarnia z cylindrycznym kominem oraz imponująca kuźnia (o długości 53 m) zaliczana do najstarszych w Europie. Słynny zespół sakralny cechuje prostota oraz surowe wykonanie. Opactwo jest przykładem zaradności i niezależności mnichów, a w jego architekturze (pozbawionej jakichkolwiek ornamentów) są widoczne style romańskie i gotyckie.

FRANCJA

■ Pałac i park w Fontainebleau

Północna Francja, 55 km na południowy wschód od Paryża, na terenie Basenu Paryskiego.

K II, VI, 1981

Miasto znajduje się w lesie Fontainebleau, około 3,5 km od lewego dopływu Sekwany. Rezydencja była wykorzystywana już w XII w. przez królów Francji jako pałac myśliwski. W XVI w. kompleks, rozbudowany z polecenia Franciszka I, stał się ulubioną rezydencją królów francuskich. Przed obiektem znajduje się pięć dziedzińców o nieregularnych kształtach. Najważniejszymi

elementami pałacu są słynne podkowiaste schody (XVII w.), galerie Franciszka I i Henryka II, bogate wnętrza, m.in. z okresu Franciszka I, z dekoracją renesansowo-manierystyczną. Kompleks ogrodowy składa się z ogrodu parterowego (XVII w.), zaprojektowanego przez André Le Nôtre'a w czasach rządów Ludwika XIV, ogrodu angielskiego (XIX w.) oraz ogrodu Diany.

FRANCJA

■ Pałac i park w Wersalu

Północna Francja, 22 km na południowy zachód od Paryża.

K I, II, VI, 1979, 2007

Zespół pałacowo-ogrodowy w Wersalu, uznawany za symbol francuskiej monarchii, jest zaliczany do najwspanialszych dzieł francuskiego baroku klasycznego. Była to główna siedziba królów od Ludwika XIV do Ludwika XVI, w latach 1682–1789. Pierwotny pałacyk myśliwski Ludwika XIII został zburzony w 1631 r., a na jego miejscu

powstała nowa budowla, którą powiększano i udoskonalano do końca XVII w. Trzy dziedzińce od strony frontowej są obramowane skrzydłami pałacu. Zachowała się część dekoracji z okresu panowania Ludwika XIV – Galeria Zwierciadłana, salony Wojny i Pokoju, a z czasów Ludwika XVI przetrwał Mały Apartament. Zachwy-

cający park – dzieło A. Le Nôtre'a (1661–1668) – później powiększany, jest zaliczany do grona najpiękniejszych ogrodów na świecie. Znajdują się tam liczne tarasy, baseny, fontanny, rzeźby oraz budowle, m.in. oranżeria i zespół Trianon.

FRANCJA

■ Pireneje – Mont Perdu/Monte Perdido

Wpis transgraniczny: Pireneje Środkowe, Francja – region Midi-Pyrénées, Hiszpania – prowincja Huesca.

N, K III, IV, V, VII, VIII, 1997, 1999

Łańcuch górski znajdujący się na pograniczu Francji i Hiszpanii, o długość 440 km i szerokości 50–140 km, dzieli się na trzy części: Pireneje Zachodnie, Środkowe i Wschodnie. Położenie gór pomiędzy Oceanem Atlantyckim a Morzem Śródziemnym miało wpływ m.in. na ich budowę geologiczną oraz zróżnicowaną roślinność. Szczyt Mont Perdu – zbudowany głównie

z wapieni – wznosi się na wysokość 3352 m n.p.m. i jest trzecim najwyższym szczytem Pirenejów. Całkowita powierzchnia łańcucha wynosi 30 639 ha. Po stronie hiszpańskiej znajdują się dwa kaniony, jedno z największych i najgłębszych w Europie, natomiast po stronie francuskiej uformowały się trzy cyrki polodowcowe, z których największy to Gavarnie. Pomiędzy francu-

ską i hiszpańską częścią Pirenejów występują znaczne różnice klimatyczne: strefa francuska pozostaje pod wpływem klimatu wilgotnego, hiszpańska – suchego. W tej niezmienionej przez lata części Pirenejów zachowało się świadectwo dawnego rolniczego i pasterskiego trybu życia mieszkańców regionu.

FRANCJA

■ Place Stanislas, Place de la Carrière i Place d'Alliance w Nancy

Północno-wschodnia Francja, nad rzeką Meurthe, 60 km od miasta Metz.

K I, IV, 1983

Pierwsze wzmianki o mieście Nancy pojawiły się już w IX w. Od XIII w. była to siedziba książąt Lotaryngii. Rozkwit przypadł na czas panowania polskiego króla Stanisława Leszczyńskiego, kiedy znajdowała się tam jego rezydencja. Do XVIII w. Nancy składała się z dwóch odrębnych miast warownych. W 1750 r. Leszczyński zlecił rozebranie murów dzielących dwa miasta, a także zaprojektowanie nowego centrum. Zabytkowy

zespół, zaplanowany przez francuskiego architekta Emmanuela Héré de Corny'ego, jest jednym z najwybitniejszych osiągnięć nowożytnej urbanistyki. W skład zespołu wchodzi Place Stanislas – największy prostokątny plac o wymiarach 120 x 105 m oraz Place de la Carrière i Place d'Alliance. Miasto zostało dodatkowo powiększone po wojnie francusko-niemieckiej (1870–1871) i w XX w.

FRANCJA

■ Pont du Gard

Południowa Francja (Langwedocja), 20 km na północny wschód od miasta Nîmes.

K I, III, IV, 1985, 2007

Pont du Gard jest jedynym zachowanym na świecie trzykondygnacyjnym akweduktem, a także wspaniałym osiągnięciem konstrukcyjnym. Został wzniesiony około 20 r. p.n.e. na polecenie Marka Wipsanusza Agrypy – zięcia i współpracownika Oktawiana Augusta – ówczesnego namiestnika Galii. Budowla składa się z trzech poziomów. Pierwszy zbudowany jest z sześciu łuków

o szerokości 15–24 m, drugi z 11 łuków o tych samych wymiarach, natomiast trzeci składa się z 35 mniejszych arkad. Łączna wysokość konstrukcji osiąga 49 m, a długość 270 m. Tak jak wiele najlepszych rzymskich obiektów, imponujący akwedukt powstał bez użycia zaprawy. W V w. budowla została poważnie zniszczona, zrekonstruowano ją w 1743 r.

FRANCJA

Port w Bordeaux

Południowo-zachodnia Francja, nad rzeką Garonną, 245 km od Tuluzi.

K II, IV, 2007

W starożytności Bordeaux było miastem rzymskim (Burdigala), a od 314 r. siedzibą biskupstwa. Okres rozkwitu przypadł na czasy panowania angielskiego w latach 1154–1452. Miasto było ważnym miejscem na mapie świata i bogaciło się na handlu produktami rolnymi z Anglią. Bordeaux słynie z produkcji wybornych win.

Port w Bordeaux, nazywany portem księżycowym od kształtu zakola rzeki Garonny, nad którą jest usytuowany, obecnie zalicza się do grupy najważniejszych portów Francji. Architektura portowych zabudowań stanowi połączenie różnych stylów architektonicznych – od czasów oświecenia do współczesności. W mieście przetrwa-

ły też fragmenty rzymskiego amfiteatru oraz murów obronnych, kościoły romańskie i gotyckie, m.in. St. Seurin i St. Michel z wieżą o wysokości 109 m, gotycka katedra St. André (XII, XIV w.) oraz kościół Notre Dame z XVII–XVIII w.

FRANCJA

Stożki wulkaniczne, kotliny górskie i ściany skalne na wyspie Reunion

Zamorskie terytoria Francji, wyspa na Oceanie Indyjskim, 680 km na wschód od Madagaskaru, 180 km na południowy zachód od Mauritius.

N VII, X, 2010

Wyspa Reunion została odkryta na początku XVI w. przez Europejczyków. Ma prawie idealnie okrągły kształt, jej długość wynosi 65 km, a szerokość 50 km. Większą część obszaru wyspy zajmują dwa masywy wulkaniczne: Piton des Neiges (3096 m n.p.m.) oraz Piton de la Fournaise (2631 m n.p.m.),

który po 1925 r. kilka razy był aktywny. Wpis na Listę UNESCO dotyczy środkowej części Parku Narodowego Wyspy Reunion, który zajmuje powierzchnię ponad 100 tys. ha, co stanowi 40% całej wyspy. Krajobraz tych terenów jest niezwykle zróżnicowany. Oprócz górujących stożków wulkanicznych,

trzech kotlin górskich, a także skalnych ścian znajdują się tam również skarpy, klify oraz wąwozy. Równie różnorodny jest świat przyrody – można tu podziwiać florę typową dla stref podzwrotnikowych, charakteryzującą się wysokimi temperaturami i obfitymi deszczami.

FRANCJA

Średniowieczne miasto targowe Provins

Północna Francja, region Île-de-France, 100 km na południowy wschód od Paryża.

K II, IV, 2001

Średniowieczne miasto warowne Provins znajduje się na terenie, który kiedyś należał do hrabiów Szampanii. W czasach galijско-romańskich znajdowały się tam ważne szlaki handlowe. W XIII w. Provins zaliczano do najważniejszych miast we Francji, a obok np. Troyes było jednym z czterech ośrodków, w którym odbywały się targi. Stanowiło centrum zbytu wełny. Starsza część miasta – Ville Haute – usytuowana jest na wzgórzu i częściowo otoczona średniowiecznymi murami. Znajdują się tam małe domki zbudowane z kamienia i drewnianych belek, z terenami uprawnymi i ogrodami. Bardzo dobrze zachowała się zarówno architektura, jak i układ urbanistyczny miasta, charakterystyczny dla wielkich średniowiecznych ośrodków targowych.